

บันทึกแห่งชีวิต

ฮิวจ์ พรธาเธอร์ เขียน

วราพร แพลและเรียบเรียง

(กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๐

ราคา ๑๕ บาท

ตามตลาดหนังสือทุกวันนี้มักจะหาตำราวิชาการทางปรัชญาเล่มใหม่ๆ ได้ยากยิ่ง จะมีก็แต่หนังสือแปลหรือหนังสือแต่งที่มีความคิดเชิงปรัชญาแฝงอยู่เท่านั้น ถ้าผู้อ่านไม่มีพื้นฐานความรู้ความคิดทางปรัชญามาก่อนแล้วก็จะอ่านไม่รู้เรื่องและมองข้ามคุณค่าและความสำคัญของหนังสือพิมพ์เล่มนั้นๆ ไปอย่างน่าเสียดาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์คิดว่ายังมีหนังสือแปลอยู่เล่มหนึ่งที่ไม่ใช่ตำราทางปรัชญาที่ประสงค์จะผูกขาดผู้อ่านเฉพาะคนในวงการปรัชญาเท่านั้น แต่เป็นหนังสือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งโดยเฉพาะต่อผู้อ่านทั่วไปด้วย เพราะให้ความรู้ในทางปรัชญา จิตวิทยาและเสนอข้อคิดต่างๆ จากประสบการณ์ของผู้เขียนอันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วหรืออาจจะเกิดขึ้นในประสบการณ์ของเราทุกคนก็ได้ ซึ่งอาจเป็นแนวทางให้เราสามารถมองเห็นทางออกของปัญหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้ได้แก่นบันทึกแห่งชีวิต ที่วราพร แพล และเรียบเรียงจาก Notes to Myself โดย Hugh Prather

ลักษณะทั่วไปของบันทึกแห่งชีวิต เราสามารถพิจารณาได้ในด้านรูปแบบวิธีการเขียนและเนื้อหาของเรื่อง ในด้านรูปแบบ หนังสือเล่มนี้วางรูปแบบข้อเขียนไม่สู้สม่ำเสมอนักคือเป็นบทบรรยายบ้าง เป็นกลอนเปล่าบ้าง และใช้ภาพประกอบชนิดหน้าต่อหน้า เช่นเดียวกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ เข้าใจว่าผู้แปลพยายามรักษาหน้าภาษาไทยให้ตรงกับหน้าภาษาอังกฤษ จึงทำให้เกิดความลึกลับในการวางรูปแบบข้อเขียน เพราะบางครั้งเมื่อแปลเป็นภาษาไทย จำนวนคำในหน้านั้นๆ มีมากกว่าจำนวนคำในภาษาอังกฤษ ซึ่งบางครั้งก็เป็นความจำเป็น และบางครั้งก็เป็นความเย็นเยื่อของสำนวนแปลเอง การวางรูปแบบข้อเขียนดังกล่าวเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงกับลักษณะต้นฉบับที่ปรากฏจากเลขหน้าโดยสิ้นเชิง อาจเป็นไปได้ที่ฮิวจ์ พรธาเธอร์ ผู้เขียน ต้องการจะให้ข้อเขียนของเขามีลักษณะเป็นบันทึกชีวิตส่วนตัวที่เกิดขึ้นต่อเนื่องโดยความรู้สึก ไม่ใช่โดยกาลเวลา ทำให้ผู้อ่านและผู้วิจารณ์อ้างอิงต้นฉบับได้ยากมาก ผู้แปลเองก็พยายามรักษารูปแบบของต้นฉบับโดยไม่ใส่เลขหน้าเช่นกัน ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่ามีเหตุผลเพียงการรักษารูปแบบของต้นฉบับให้มีลักษณะเป็นบันทึกด้วยหรือไม่ เพราะถึงอย่างไรผู้แปลก็ยังทำเชิงอรรถอธิบายศัพท์และข้อความที่ไม่ชัดเจนไว้ตอนล่างของหน้านั้นๆ อยู่หลายตอน ซึ่งก็ทำให้ผู้อ่านเสียอารมณ์ของการอ่านบันทึกไปเป็นอันมาก นอกจากนั้นการใช้สรรพนามบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ใช้คำว่า “ฉัน” ตลอดเวลา เห็นให้เห็นว่าเป็นบทรำพึง เน้นอรรถาภิธานองว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องเฉพาะ

ของผู้เขียน ไม่เกี่ยวกับผู้อ่าน แต่เมื่ออ่านแล้วจะนำตัวเองให้รู้สึกโต้แย้งหรือรู้สึกมีส่วนร่วมในประสบการณ์นั้น ๆ ก็ย่อมทำได้

ในด้านเนื้อหา โดยทั่วไปหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสภาพธรรมชาติของมนุษย์ที่มีสัญชาตญาณขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งได้แก่สัญชาตญาณในทางลบอันเป็นผลให้มนุษย์เกิดความกระวนกระวายใจ (anxiety) ดังตอนหนึ่งที่กล่าวว่า—

“เมื่อฉับพลันว่ากำลังกระทำมันในทางที่ผิด มีส่วนหนึ่งของฉันที่มีความรู้สึกต้องการจะดำเนินมันต่อไปอีกในแบบเก่า และส่วนนั้นก็เริ่มต้นแสวงหาเหตุผลบางอย่างเพื่อที่จะเป็นข้ออ้างสำหรับที่จะกระทำมันต่อไปอีก”

ความรู้สึกเช่นนี้เป็นปัญหาในทางจิตวิทยาซึ่งซิกมันต์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, ๑๘๕๖-๑๙๓๙) ก็เคยวิเคราะห์ไว้ว่า ในตัวของมนุษย์ประกอบไปด้วยพลัง ๒ อย่างคือสัญชาตญาณมุ่งเป็น (life instinct หรือ Eros) และสัญชาตญาณมุ่งตาย (death instinct หรือ Thanatos) Eros เป็นพลังสร้างสรรค์ เป็นพลังในทางบวกเพื่อป้องกันตัวมนุษย์จากอันตราย มันเป็นพลังที่มีความเชื่อมโยงกับจิตคุณธรรม (Superego) ของคนเรา ส่วน Thanatos เป็นพลังในทางลบ ต้องการทำลาย ทำให้มนุษย์มีลักษณะรุกรานก้าวร้าว มันเป็นส่วนที่เรียกว่า อีโก (ID) ในตัวมนุษย์ ฟรอยด์เชื่อว่าปฏิกิริยาของพลังเหล่านี้ บางขณะก็เกิดขัดแย้งกัน ทำให้เราเกิดความกระวนกระวายต่าง ๆ

ในทางปรัชญา *บันทึกแห่งชีวิต* ยังแผงปรัชญาเชิงปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ไว้อย่างน่าคิดว่า

“ทฤษฎีก็คือทฤษฎี, ไม่ใช่ภาวะความเป็นจริงทั้งหมดเท่าที่ทฤษฎีทำได้ก็คือว่าทำให้ฉันระลึกถึงความคิดบางอย่าง ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งในภาวะความเป็นจริงของฉันในอดีต”

ความคิดเชิงปฏิบัตินิยมเป็นความคิดที่ยอมรับเรื่องความเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอน ไม่ยึดถืออนาคตและอดีต จอห์น ดีวีย์ John Dewey, ๑๘๕๙-

๑๘๕๒) นักปฏิบัตินิยมผู้หนึ่งได้เขียนไว้ในบทความชื่อ “Individualism Old and New” ว่า ความเป็นตัวของตัวเองนั้นอยู่ที่ลักษณะวิธีต่าง ๆ ที่แต่ละคนรู้สึกเมื่อกระทบกับโลกภายนอก และตอบสนองต่อโลกภายนอกอย่างแตกต่างกัน ถ้าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกภายนอก ความเป็นตัวของตัวเองหรือเอกลักษณ์ประจำตัวก็ไม่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับจิตรกรที่ยังไม่ได้ลงมือวาดภาพลงบนผ้าใบ ก็ยังเห็นว่าเป็นสิ่งที่เราทำนายล่วงหน้าไม่ได้ สภาพปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการกำหนดท่าทีความคิด และบุคลิกภาพของบุคคล

นอกจากนี้ เราจะเห็นร่องรอยความคิดปรัชญาแนวอัตถิภาวนิยม (Existentialism) แผงอยู่หลายตอนด้วย ปรัชญาแนวนี้เน้นความสำคัญของอัตตาและปัจเจกภาพ ไม่มีกฎเกณฑ์หรือเหตุผลใดที่บีบบังคับให้มนุษย์เชื่อฟังได้ มนุษย์เกิดมาอย่างโดดเดี่ยวและต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวคงที่บนที่กได้กล่าวไว้ว่า—

“ฉันไม่ต้องการ “เหตุผล” สำหรับการมีความสุขฉันไม่ต้องการปรึกษากับอนาคตเพื่อที่จะรู้ว่าในตอนนั้นฉันจะมีความสุขอย่างไร

.....
อารมณ์ของฉันไม่ได้เริ่มต้นในแบบที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางตรรกวิทยาแบบอริสโตเติล จิตของฉันไม่สามารถที่จะรู้ว่าอะไรที่ร่างกายของฉัน “ควรจะ” รู้สึก

.....
เคยมีคนกล่าวไว้ว่า เราแต่ละคนโดยที่สุดแล้ว โดดเดี่ยว ฉันชอบความคิดเรื่องในปัจจุบันและที่นั่นว่าเป็นเพียงสิ่งสูงสุดเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายความว่าในช่วงเวลาที่เราคิดเดี่ยวนั้น คุณเหมือนว่าจะถูกต้องกว่า, เป็นจริงกว่า ถ้อยคำว่า “พระเจ้า” เริ่มต้นมีความหมายต่อฉันเฉพาะในยามที่ฉันโดดเดี่ยว”

บางครั้งบันทึกนี้ก็สะท้อนความคิดเบื้องหน้าของโลก ไม่ให้ยึดมั่นตัวตน ไม่ให้แสวงหา สร้าง

สรรค์หรือค้นพบไปสิ่งใหม่ แต่ให้พิจารณาตัวเอง
ออกทัน ยอมรับ และปล่อยวางเมื่อมีความทุกข์.—

“ฉันรู้สึกว่าคุณใช้พลังงานอันไร้สาระให้
หมดไปโดยเปล่าประโยชน์กับการพยายามที่
จะค้นหาว่าสิ่งต่างๆ นั้น “เป็นอย่างไรจริงๆ”
ในขณะที่จริงๆ แล้ว มันไม่ได้เป็นอะไรเลย”
ซึ่งเป็นความคิดที่สนับสนุนให้ปล่อยสภาพ

ต่างๆ ไปตามบุญตามกรรม แต่ในขณะที่เดียวกัน บาง
ตอนก็เสนอให้รู้จักเปลี่ยนแปลงชีวิต

“ดังนั้นฉันสามารถที่จะยึดชีวิตของฉันให้ยืน
ยาวต่อไป โดยการยืนอยู่นอกคำสอนและความ
ซ้ำซากน่าเบื่อ”

นับว่ามีทัศนะที่ขัดแย้งกัน อาจเป็นไปได้ว่าผู้
เขียนบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่ตนเองประสบ
ปัญหาที่ยากและมีสภาพจิตสับสน จึงทำให้ความคิดที่
สะท้อนออกมามีลักษณะไม่เป็น ระบบและขัดแย้งกัน
เองอยู่บ้าง

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ เชิงอรรถ
บางตอนไม่ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมหรือชัดเจนขึ้น
นอกจากนั้น อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดแก่ผู้อ่านได้
เช่น เชิงอรรถที่กล่าวถึง “ความคิดรวมยอด” ว่า
“ในที่นี้แปลมาจากคำว่า “concept” ซึ่งแสดงลักษณะ
ของความคิดที่เป็นแบบสลบซับซ้อนและในตัวของมัน
เองมีความสัมพันธ์ที่สลบซับซ้อนกับความคิดอื่น ๆ
ด้วย” ผู้แปลควรอธิบายให้ชัดเจนว่าความสลบซับซ้อน
นี้หมายถึงอะไร

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ได้เสนอแนวคิด
ที่น่าสนใจในการดำเนินชีวิตไว้หลายแง่ อาทิเช่น ใน
เรื่องชีวิตการแต่งงาน.—

“ถ้าเราไม่อยู่ในฐานะของปัจเจกบุคคลแล้ว
ความสัมพันธ์ระหว่างเรา ก็ไม่อาจมีอยู่ได้”
“ทั้งหมดที่ฉันต้องการคือให้คุณยอมรับฉัน
อย่างที่ฉันเป็น” “ใช่”, และทั้งหมดที่ฉัน
ต้องการคือให้คุณยอมรับ การที่ฉันไม่ยอมรับ
คุณ” และใ้แก่นมนุษย์สัมพันธ์

“มันเป็นจินตภาพของตัวฉันที่เขาสร้างขึ้นมา
ฉันไม่มีอิทธิพลต่อคนอื่นในแง่ที่เป็นสิ่งสิ่งหนึ่ง
ฉันไม่ได้เป็นคนกำหนดปฏิกิริยาของคนอื่น
คนอื่นสามารถมีปฏิกิริยาในสิ่งที่ฉันทำไปได้
ทั้งหลายอย่าง เขาเลือกที่จะมีปฏิกิริยาอย่างไร
เป็นเรื่องของเรา”

ซึ่งล้วนแล้วแต่เน้นการรักษาความเป็นตัวของ
ตัวเองเอาไว้ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและการ
ครอบงำจากสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอก

มีข้อคิดหลายตอนที่น่าสนใจ แต่บางตอนผู้
แปลยกมาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อเน้นให้เห็นความสำคัญ
ยิ่งขึ้นในบทความเหตุผล ซึ่งข้อคิดนั้น ๆ ก็มีที่น่าสนใจ
มากกว่าข้อคิดอื่น ๆ แต่อาจจะเป็นข้อคิดที่สอดคล้อง
กับประสบการณ์ของผู้แปลเองก็ได้

ในด้านสำนวนการแปลและการใช้ภาษาออก
จะบกพร่องอยู่มาก เพราะมีหลายตอนที่แปลผิดความ
หมายเมื่อเทียบกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ การเรียบ
เรียงประโยคแปลยังขาดการคำนึงถึงรูปแบบทางภาษา
ทำให้แปลผิดความหมายที่แท้จริง นอกจากนั้น ศัพท์
ในภาษาอังกฤษทุกคำแปลเป็นภาษาไทยได้หลายความ
หมาย การเลือกความหมายที่เหมาะสมมาใช้จัดเป็น
ศิลปะอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก หลายตอนที่แปลยังมี
ความบกพร่องในการเลือกใช้คำและการตกแต่งข้อ
ความ เช่น ต้นฉบับกล่าวว่า

“The comment” Don’t mind him, he’s
got a problem, illustrates this universal
attitude toward personal difficulty. The
implication is that having a problem is
a strange and avoidable weakness”

ผู้แปลแปลว่า.—

“คำพูดที่ว่า” อย่าไปยุ่งกับเขา เขากำลังมี
ปัญหา” แสดงให้เห็นทัศนคติทั่วไปต่อความ
ยุ่งยากส่วนตัวเป็นการซ่อนเร้นสภาพที่เห็น
ว่าการมีปัญหาเป็นเรื่องแปลกปลอมและเป็น
ความอ่อนแอที่น่าหลีกเลี่ยง”

โดยสรุปแล้ว *บันทึกแห่งชีวิต* เป็นหนังสือที่ทำให้สาระแก่ชีวิตของผู้อ่านเป็นอย่างมากอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เราเริ่มถามตัวเองอย่างจริงจังว่าการที่เราคิดซึ้งอยู่ในปัญหาจนหาทางออกให้แก่ชีวิตไม่ได้เลยนั้นเป็นเพราะเรายังใช้วิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้องอยู่หรือไม่หรือเป็นเพราะว่าเรายังไม่เคยรับฟังคำวิจารณ์และไม่เคยวิจารณ์ตัวเอง ดังที่ตอนหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้อย่างน่าคิดว่า—

“คำถามที่ฉันน่าจะถามตัวเองหลังจากที่ได้รับการวิจารณ์, คือ “คำวิจารณ์ของเขาทำให้ฉันเข้าใจตัวฉันเองหรือเปล่า? ไม่ใช่ว่า “คำวิจารณ์นั้นถูกหรือไม่” ถ้าหากฉันพูดว่า “นั้นถูกต้องแล้ว, ถ้อยคำอย่างนั้นหมายความว่า “ฉันคิดเกี่ยวกับตัวฉันในแบบเดียวกัน” ไม่มีใครรู้ว่ามันถูกหรือผิด”

ภัทรพร สิริกาญจน
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลักการประกันภัย

หลักการประกันภัย

สุธรรม พงศ์สำราญ วิรัช ฌ สงขลา

และ พึ่งใจ พึ่งพานิช

กรุงเทพฯ ; บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
๒๔๔ หน้า

ราคา ๕๔ บาท

นาน ๆ ที่จึงจะมีหนังสือของวงการประกันภัยที่เป็นลักษณะของตำราออกมาสักเล่มสองเล่ม เพราะ

เท่าที่ผ่านมาธุรกิจประกันภัยนั้น มีบทบาทที่สำคัญต่อธุรกิจและสังคมโดยส่วนรวม หากแม้ว่าจะไม่เจริญเท่าธนาคารพาณิชย์ก็ตาม ในขณะที่ธนาคารพาณิชย์มีตำราออกมามากมายทางประกันภัยนั้นมีน้อยมาก ดังนั้นผู้ที่ต้องการศึกษาทางด้านนี้จึงต้องอาศัยตำราที่เป็นของต่างประเทศ ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษเสียส่วนใหญ่อันเป็นปัญหาที่ยังยากสำหรับผู้ที่ต้องศึกษา เพราะศัพท์และความหมายต่าง ๆ ของประกันภัยนั้นเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งและเป็นศัพท์ที่ค่อนข้างจะเฉพาะทางด้านประกันภัย เข้าใจว่าหนังสือเล่มนี้คงไม่แพร่หลายเฉพาะในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เท่านั้น เพราะจากการสังเกตดูเมื่อเวลาให้นักศึกษาทำรายงาน หนังสือที่อ้างอิงกันบ่อยและมากคือหนังสือเล่มนี้ และเป็นที่น่าดีใจที่ทราบว่าแม้แต่บริษัทประกันภัยหลายแห่งก็ใช้หนังสือเล่มนี้มาเป็นคู่มือประกอบการฝึกอบรมพนักงาน ตัวแทนและนายหน้า

สำหรับเนื้อหาและสารสำคัญของหนังสือเล่มนี้ได้แบ่งออกเป็น ๕ บทใหญ่ ๆ โดยมีสารบัญที่ค่อนข้างจะยาวเกินความจำเป็นคือ ๑๒ หน้า บทแรกเป็นบทที่ผู้เขียนได้พยายามปูพื้นฐานทางด้านปรัชญาและแนวความคิดตลอดจนขอบเขตของการประกันวินาศภัยไว้อย่างกว้าง ๆ โดยเริ่มให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความหมายของคำว่า ภัย การเสี่ยงภัย และการประกันภัย นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของประกันภัยที่มีต่อธุรกิจและสังคมโดยส่วนรวม ความแตกต่างระหว่างประกันภัยและการพนัน หลักเกณฑ์ในการประกอบการพิจารณาถึงประกันซึ่งถือหลักทฤษฎีความน่าจะเป็น (Theory of probability) และกฎของจำนวนหาร (Law of great numbers) ตลอดจนลักษณะของตัวประกันภัยในทุก ๆ แบบต้องมีสารสำคัญอย่างไรบ้าง สำหรับในบทนี้นับเป็นประโยชน์อย่างมากที่สุดต่อผู้อ่านในการที่จะต้องเข้าใจนั้นข้างทีพอควรก่อนที่จะให้ความสนใจลึกลงไปอีกในเฉพาะเรื่องต่อ ๆ มาอย่างไรก็ดีในการเสนอข้อเท็จจริงอย่างนั้น ถ้าผู้เขียนสามารถที่จะนำข้อมูลมาอ้างอิงได้ก็จะ

ทำให้น้ำหนักของความเชื่อถือของผู้อ่านมีมากขึ้น เช่น การกล่าวถึงความสำคัญ และความเจริญของกิจการ ประกันภัยเท่าที่ผ่าน ๆ มาว่ามีส่วนช่วยในการพัฒนา ประเทศและธุรกิจอย่างไรทั้งนั้น ถ้าจะมีตัวเลขประกอบ การบรรยายเกี่ยวกับจำนวนกรมธรรม์ จำนวน เบี้ยประกันภัยและการลงทุนของนักประกันจะทำให้ผู้อ่านเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น และการหาข้อมูลเหล่านี้ไม่ใช่ เป็นเรื่องที่ยากเย็น นอกจากนี้เป็นที่น่าเสียดายที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐที่มีต่อธุรกิจประกัน ภัยไว้ น้อยมาก และไม่ได้อ้างถึงอีกเลยจนจบเล่ม เพราะการควบคุมของรัฐนั้นมีความสำคัญต่อการ ดำเนินงานของประกันภัยมาก จะเห็นได้จากที่ผ่าน ๆ มา บริษัทประกันส่วนมากจะบ่นว่ารัฐควบคุมการ ดำเนินงานมากเกินไปทำให้การทำงานของ บริษัทไม่ คล่องตัว เช่น การกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการ ลงทุน เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งที่น่าจะได้กล่าวถึงคือบทบาทของสมาคมประกันต่าง ๆ ว่าในทางปฏิบัติ นั้นสามารถที่จะควบคุมการดำเนินงานของสมาชิกให้อยู่ ในกรอบได้หรือไม่ การที่ผู้อ่านสนใจเรื่องเหล่านี้เป็น พิเศษเนื่องจากทราบมาว่า ๑ ใน ๓ ของผู้เขียนนั้น เป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่ในวงการประกันภัยมานาน ซึ่งย่อม จะทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงว่าธุรกิจประกันภัยนั้น มีปัญหาอย่างไรหรือไม่กับการควบคุมของรัฐและ ของสมาคมต่าง ๆ ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ในการ ดำเนินงานมีอะไรบ้าง

ส่วนบทที่ ๒ ถึงบทที่ ๕ นั้นเป็นเรื่องการประกันภัยเฉพาะเรื่อง โดยบทที่ ๒ เป็นเรื่องของ การประกันอัคคีภัย ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของไฟ ๒ ประเภท คือไฟที่เป็นมิตรอันได้แก่ไฟที่มนุษย์ต้องการ เช่นไฟหุงข้าว ไฟที่จุดเพื่อความอบอุ่น ส่วน ไฟที่เป็นอมิตร คือไฟที่ลุกขึ้นมาเอง เช่นไฟไหม้ ประเภทหลังนี้เป็นไฟที่บริษัทจะรับประกัน สำหรับ ภัยที่ไม่อยู่ในความคุ้มครองนั้นถ้าผู้เอาประกันต้องการให้บริษัทรับประกันภัยยอมทำได้โดยคิดค่าเบี้ยประ-

กันเพิ่มต่างหากอันได้แก่ภัยที่เกิดจากสงคราม จลาจล การระเบิด และภัยธรรมชาติเป็นต้น และในบทนี้ เช่นเดียวกันที่ได้กล่าวถึงการประกันต่อและการประกัน ช่วงและสุดท้ายคือเรื่องของคุณสมบัติของตัวแทน หาประกันว่าควรจะเป็นอย่างไร ถ้าผู้เขียนจะเน้นให้เห็นตัวพฤติกรรมของตัวแทนที่ผ่าน ๆ มาว่ามีบทบาท อย่างไรต่อวงการประกันภัย ต่อบริษัทประกันภัย และ ตัวแทนด้วยกันเองแล้วคงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น เนื่องจากตัวแทนมีบทบาทต่อการ ประกันเป็นอย่างดี มากเพราะเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้เอาประกันและ บริษัทผู้รับประกัน เท่าที่ผ่าน ๆ มามีตัวแทนจำนวน ไม่น้อยที่สร้างภาพพจน์ไม่ดีแก่วงการประกันภัย อัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเสื่อมความศรัทธา ต่อตัวแทนและมีผลถึงวงการประกันภัยด้วย ปัญหา ใหญ่ที่ควรจะได้กล่าวถึงคือความจริงใจและการให้ข้อมูล ที่ถูกต้องต่อลูกค้า และบทลงโทษตามกฎหมายมี หรือไม่มี

ในบทที่ ๓ เป็นเรื่องการประกันภัยทางทะเล ซึ่งประกอบไปด้วยการประกันสินค้าที่ขนส่งทางทะเล และการประกันตัวเรือ ในบทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่อง เกี่ยวกับตัวกรมธรรม์เพราะในบ้านเราใช้กรมธรรม์ มาตราฐานที่ทั่วโลกเขาใช้กัน โดยปกติเมื่อกล่าวถึงการขนส่งทางทะเลนี้ควรจะต้องพูดถึงการขนส่งภายใน ประเทศด้วย (Inland Insurance) อันได้แก่การประกันสินค้าที่ขนส่งกันทางเรือ เช่นจากจังหวัดอยุธยา มากรุงเทพฯ การขนส่งโดยรถบรรทุก รถไฟ เครื่องบิน เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญและในบ้านเราก็มักมีการ ประกันแบบนี้เช่นกัน

บทที่ ๔ เป็นเรื่องการประกันรถยนต์ ซึ่งเนื้อหา ก่อนข้างจะซ้ำซ้อนกับบทก่อน ๆ อยู่มาก โดยเฉพาะ ในเรื่องของการประกันต่อ ประโยชน์ของการประกัน การหาประกัน ประเภทของภัย และผู้เขียนได้พยายาม สอดแทรกแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง ที่ควรปรับปรุง และแก้ไขในการ ประกันรถยนต์ ซึ่งมีประโยชน์เป็น

อย่างมาก แต่ในบางความเห็นนั้นค่อนข้างจะเกินความจริงไปมากคือเสี่ยงโทษของการประกันรถยนต์นั้น “ทำให้ประชาชนพุ่มเพี้ยงมากขึ้น บางคนซื้อรถยนต์เพื่อความโก้เก๋” ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นผู้ที่ซื้อรถยนต์นั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องประกันรถ นอกจากซื้อเงินผ่อนซึ่งเจ้าของรถได้กำหนดให้ทำประกันเพื่อลดสูญหาย และในบางตอนผู้เขียนได้ใช้คำพูดที่คลุมเคลือยากแก่การเข้าใจ เช่น “คุณลักษณะของผู้ที่ทำหน้าที่ชดใช้ค่าเสียหาย” เมื่อเกิดเหตุควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง ผู้ทำหน้าที่ชดใช้ค่าเสียหายนี้ผู้เขียนต้องการให้หมายถึงใคร บริษัทผู้รับประกัน ผู้สำรวจความเสียหาย? ในเรื่องเดียวกันนี้ในข้อ ๘ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ตัวอย่างหนึ่งคือ “ต้องมีความสามารถซึ่งเหตุการณ์ว่าบางครั้งควรจะตัดสินใจเข้าข้างผู้ประกัน หรือเข้าข้างบริษัท” ผู้เขียนใช้หลักใจเป็นตุลยพินิจในการตัดสินใจ เพราะไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้ด้วย

สำหรับบทสุดท้ายเป็นเรื่องของการประกันเบ็ดเสร็จ เช่นการประกันโจรกรรม ความซื่อสัตย์ของพนักงาน อุบัติเหตุส่วนบุคคลเป็นต้น ซึ่งได้ชี้ให้เห็นหลักเกณฑ์และกรรมธรรม์ของแต่ละเรื่องให้เข้าใจ

เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วหนังสือที่ให้สาระและประโยชน์เป็นอย่างมากเกินกว่าที่จะหาหนังสือที่เป็นภาษาไทยเล่มอื่น ๆ อ่านได้ นอกจากข้อบกพร่องดังกล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งเป็นธรรมดาของการเขียน อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้จะสมบูรณ์ขึ้นถ้าผู้เขียนจะไม่ละเลยบางเรื่องที่สำคัญเสีย เช่นการไม่กล่าวถึงการประกันหนี้สูญ (Credit Insurance) และการประกันสุขภาพ (Health Insurance) ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกัน จริงอยู่เรื่องของการประกันหนี้สูญนั้นในเมืองไทยไม่มีบริษัทประกันภัยโดยอาจจะนับเพราะเป็นเรื่องที่เสี่ยงมาก แต่ก็ควรจะมีไว้ให้ผู้อ่านซึ่งส่วนมากเป็นนักศึกษาได้ทราบถึงความสำคัญที่มีต่อธุรกิจ

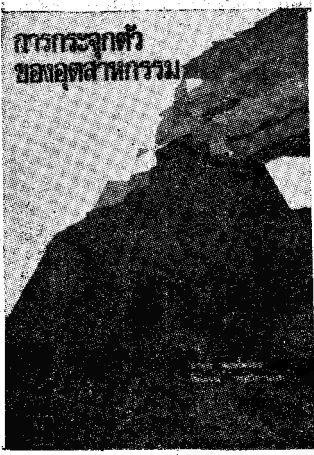
ส่วนในเรื่องของ Workmen's Compensation มากขึ้นผู้เขียนได้อ้างว่ารัฐได้เป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้อยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่มีส่วนอยู่ในหนังสือ ซึ่งตามความจริงนั้นบริษัทเป็นจำนวนมากที่ทำประกันแบบนี้ไว้กับบริษัทประกันเอกชน ส่วนหนึ่งเป็นบริษัทที่ประกันไว้ทั้งสองแห่งคือทั้งที่รัฐบาลและบริษัทเอกชนด้วยสาเหตุที่การเรียกร้องค่าชดเชยจากรัฐนั้นค่อนข้างช้าจึงประกันไว้กับบริษัทเอกชนด้วย นอกจากนี้ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าข่ายที่จะต้องทำประกันไว้กับรัฐคือธุรกิจที่มีคนงานหรือลูกจ้างไม่ถึง ๒๐ คนตามที่กฎหมายกำหนด และเป็นพวกที่ตั้งอยู่นอกเขตที่รัฐกำหนด ซึ่งส่วนมากอยู่ต่างจังหวัดซึ่งมีจำนวนไม่น้อย

ตำราทั้งเล่มนี้มองเพียงผิวเผินแล้วจะเห็นว่าอ่านแล้วเข้าใจง่าย แต่ข้อเท็จจริงนั้นการตีความในทางประกันภัยเป็นเรื่องที่ยากมาก และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อโต้แย้งกันบ่อย ๆ ระหว่างผู้เอาประกันกับบริษัทผู้รับประกัน ผู้อ่านจะเข้าใจอย่างเต็มที่และถูกต้องเป็นอย่างมากถ้าผู้เขียนจะได้ยกตัวอย่างที่เคยเป็นปัญหาในการตีความสอดแทรกไว้ในแต่ละเรื่อง เช่นคำตัดสินพิพากษาของศาลเพราะเคยมีคดีบ่อย ๆ ที่บริษัทประกันภัยแพ้คดีเพราะเรื่องการตีความนี้เช่นการตีความว่า “งูกัด” ไม่เป็นอุบัติเหตุและบริษัทอ้างได้ว่าในกรรมธรรม์ก็ได้ระบุไว้แล้ว แต่ทางศาลก็ตีความว่าอุบัติเหตุดังนั้นบริษัทประกันภัยต้องชดใช้ค่าเสียหายให้ นอกจากนี้ยังปัญหาเกี่ยวกับเรื่องของการประกันซ้อน การสลักหลัก เมื่อใดที่ถือสัญญาเริ่มการเปิดเผยข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญ สิ่งเหล่านี้เคยมีปัญหาคำให้การตีความมาแล้วทั้งสิ้น

จารุพร ไวยนันท์

คณะพาณิชยศาสตร์ฯ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ ไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์
กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
๕๔ หน้า
ราคา ๒๔ บาท

ครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้เห็นชื่อของหนังสือเรื่องนี้ขอสารภาพตามตรงว่าไม่เข้าใจเลยว่า "การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม" นั้นหมายถึงอะไร จนกระทั่งได้อ่านคำนำของผู้แปลจึงได้ทราบความหมายที่แท้จริงของชื่อเรื่องดังกล่าว

ถ้าเราจะพูดกันถึงเรื่องการแปลและการเรียบเรียงของหนังสือเล่มนี้แล้วข้าพเจ้าเห็นด้วยว่าสมควรที่จะได้รับรางวัลประเภทเรียบเรียงประกอบปาฐกถาและคิดว่าอาจารย์ผาสุก พงษ์ไพจิตร และอาจารย์ไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์ คงต้องใช้เวลาและความพยายามเป็นอันมากในการแปลหนังสือเล่มนี้ออกมาและเรียบเรียงให้เข้าใจความแบบไทยๆ มิใช่แปลออกมาแล้วสำนวนเป็นฝรั่งทั้งหมดซึ่งทำให้ผู้อ่านมีความยากที่จะทำความเข้าใจ ข้าพเจ้าเองมิได้ประสบปัญหาดังกล่าวจากการอ่านหนังสือเล่มนี้เลย

ผู้ที่มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นมาก่อนเมื่อมาอ่านหนังสือนี้ก็คงจะทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นและคงพอจะเข้าใจได้ว่าจุดประสงค์ของผู้เขียนคืออะไร ซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้ในคำนำของท่านแล้ว แต่

ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้แปลทั้ง ๒ ท่านมิได้เขียนว่าทำไมท่านจึงหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาแปล หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์มากขนาดใด มีความสำคัญมากน้อยแค่ไหน หรือใช้ประกอบการเรียนวิชาใดบ้าง ท่านจึงหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาแปล ข้าพเจ้ามีความเห็นส่วนตัวว่ายังมีหนังสือทางเศรษฐศาสตร์ที่อื่นๆ อีกหลายเล่มที่จะนำมาแปลมากกว่าหนังสือเล่มนี้

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับระดับของกระจุกตัว แนวนวมของกระจุกตัว ปัญหาของกระจุกตัว ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ นอกจากนี้ก็ยังเป็นการให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมและผลงานของอุตสาหกรรมที่มีการกระจุกตัวสูงมากกว่าระดับกำไรจะมีมากน้อยขนาดใดเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันและยังได้มีการพิจารณาถึงนโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่จะนำมาใช้หรือส่งเสริมระดับการกระจุกตัวดังนั้นในหนังสือเล่มนี้ส่วนมากแล้วจะเป็นการรวบรวมตัวเลข หรือสถานะการณ์ต่างๆ ในทั้งสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ รวมทั้งกฎหมายต่างๆ ที่ประเทศเหล่านั้นใช้อยู่ ผู้อ่านที่สนใจสามารถหาคำตอบได้จากหนังสือเล่มนี้ แต่ทว่าคำตอบที่ได้มานั้นบางครั้งก็มีลักษณะที่ไม่แน่นอนเพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานั้นย่อมมีทางแก้ที่ไม่เหมือนกันมักขึ้นกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรที่ตายตัวแน่นอนมาแก้ปัญหานั้นได้ และยังขึ้นกับกฎหมายของแต่ละประเทศกำหนดขึ้นมา ซึ่งสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ที่มั่นคงพอที่จะนำทฤษฎีหรือแนวความคิดเหล่านั้นมาใช้ได้หรือมาวิเคราะห์วิจัยได้อย่างที่ M.A. Utton ได้นำมาในหนังสือ Industrial concentration เรายังขาดข้อมูลเบื้องต้นเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามเราก็สามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างได้บ้างไม่มากก็น้อย

ผู้ที่ควรจะสนใจหนังสือเล่มนี้นอกจากจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์โดยตรงแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่านักการตลาดก็น่าที่จะสนใจหรือนำมาอ่านประกอบบ้าง เพื่อ

ให้ทราบถึงสภาวะทางการตลาดของตนเองว่าอยู่ในกลุ่มที่มีกระจุกตัวรวมสูงหรืออยู่ในกลุ่มที่มีกระจุกตัวรวมต่ำ และการที่อยู่ในกระจุกตัวรวมชนิดใดจะทำให้ประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถทำให้นักการตลาดสามารถกำหนดส่วนของตลาดของตนได้ และสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการต่อสู้กับคู่แข่งขึ้นว่าจะใช้ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix) อย่างไรในการดำเนินกลยุทธ์ของตน เช่นจะแข่งขันกันทางด้านราคา หรือด้านบริการโฆษณา หรือด้วยวิธีอื่น ๆ นอกเหนือไปจากความรู้ทางการตลาดโดยตรงแล้วนักการตลาดยังอาจจะได้แนวความคิดจากหนังสือเล่มนี้เพิ่มเติมไปได้บ้าง

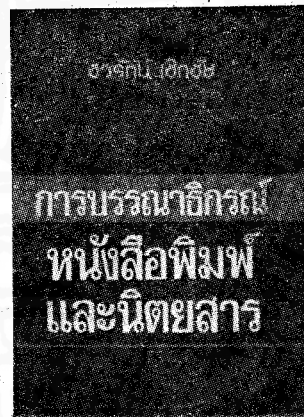
ดังนั้นแม้ว่าในทัศนะส่วนตัวของข้าพเจ้าจะไม่เห็นประโยชน์โดยตรงจากหนังสือเล่มนี้นัก ด้วยเหตุผลที่ว่าในหนังสือเล่มนี้ ประกอบทฤษฎีเป็นส่วนน้อย และส่วนมากจะเป็นกรณีศึกษา เป็นตัวอย่างหรือเป็นตัวเลขวจากผลงานวิจัย ซึ่งในบางครั้งก็หาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้แน่ชัดนัก และยังประกอบด้วยบทบัญญัติของกฎหมายและคำพิพากษาของศาลในแต่ละประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ข้าพเจ้าจึงคิดว่าหาประโยชน์โดยตรงจากหนังสือเล่มนี้ไม่ได้มากนักแต่ข้าพเจ้าก็ยังเห็นว่า มีประโยชน์ทางอ้อมอยู่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และหนังสือเล่มนี้ก็ไม่หนาจนเกินไปคือมีเพียง ๘๖ หน้าเท่านั้นที่ผู้สนใจสามารถสละเวลาเพียงเล็กน้อยมาทำความเข้าใจกับคำว่าการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมคืออะไร การกระจุกตัวรวมสูงและการกระจุกตัวรวมต่ำเป็นอย่างไร มีผลดีผลเสียต่อสภาวะเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในอนาคตทั้งอาจารย์ผาสก พงษ์ไพจิตร และอาจารย์ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์ จะแปลหนังสือเล่มอื่นๆ ขึ้นมาอีกมากมาย โดยเฉพาะหนังสือในเชิงวิชาการที่เป็นทฤษฎีต่างๆ ทางเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นของ Galbraith หรือของ Reynes หรือของนักเศรษฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายเพื่อจะได้เป็น ประโยชน์ต่อเยาวชนรุ่นหลัง ๆ

ซึ่งจะเป็นกำลังของชาติต่อไป ทั้งอาจารย์ผาสก พงษ์ไพจิตร และอาจารย์ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์ ได้เริ่มต้นมาอย่างดีแล้วในการแปลและเรียบเรียงจนกระทั่งได้รับรางวัล ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นด้วยและคิดว่าอาจารย์ทั้ง ๒ คงจะมีกำลังใจในการแปลอีกต่อไป และข้าพเจ้าก็เป็นผู้หนึ่งที่ขอให้กำลังใจแก่อาจารย์ทั้ง ๒ ได้โปรดผลิตผลงานทางวิชาการต่อไปอีก เพราะเราต้องยอมรับข้อเท็จจริงอยู่ประการหนึ่งว่าประเทศของเรายังขาดหนังสือทางวิชาการเป็นอย่างมาก

นิเขดา ชุนหวังศ์

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การบรรณาธิกรณ

หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

โดย ขวรัตน์ เชิดชัย

โรงพิมพ์พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : ๔๕๐ หน้า

ราคา ๖๐ บาท

จำเป็นหรือไม่ที่ผู้สนใจวิชาชีพหนังสือพิมพ์จะต้องมานั่งเสียเวลาเรียนวิชาการวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนเป็นเวลานานถึงสามหรือสี่ปี ?

อาจารย์ชวรัตน์ เชิดชัย หัวหน้าสาขาวิชาการหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ แผนกสื่อสารวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไม่ได้ตอบคำถามข้อนี้โดยตรงในหนังสือ *การบรรณาธิกรณหนังสือพิมพ์และนิตยสาร* แต่อาจารย์ได้เสนอผลงานเพื่อพิสูจน์ว่าวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์นั้นสามารถจะนำมาศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยได้หรือไม่ และจะเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานในวงการวิชาชีพหนังสือพิมพ์มากน้อยเพียงไร ความรู้และความเข้าใจที่ได้จากหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ตอบปัญหาข้างบนซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันมานาน ได้ถูกต้องมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าวิชาการด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนในประเทศไทยยังคงล่าช้าและไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย แม้ขณะนี้จะมีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาชั้นสูงไม่น้อยกว่าสี่แห่งเปิดสอนสาขาวิชานี้ แต่ “ศาสตร์” ด้านนี้ก็หาได้พัฒนาไปเท่าที่ควรไม่สำคัญประการหนึ่งเนื่องจากขาดนักวิชาการที่แท้จริงที่จะอุทิศตัวเองเพื่อสร้างสรรค์สาขาและเท่าที่มีอยู่ก็ไม่ได้มีความร่วมมือร่วมใจกันเท่าที่ควร ผลงานวิชาการสาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนจึงยังล่าช้าและกระจัดกระจายเรื่อยมา ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่ายินดีและสมควรแก่การสรรเสริญที่มีนักวิชาการอย่างอาจารย์ชวรัตน์ เชิดชัย ได้เสียสละเวลาและอุทิศตัวเองผลิตผลงานวิชาการเกี่ยวกับการบรรณาธิกรณหนังสือพิมพ์และนิตยสารออกมานับเป็นนิมิตรอันดีสำหรับความก้าวหน้าของวิชาการหนังสือพิมพ์ในอนาคต

“การบรรณาธิกรณ” อาจจะเป็นคำใหม่และฟังค์หูสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์และประชาชนทั่วไป ส่วนมากมักจะคุ้นเคยกับคำว่า “บรรณาธิกรณ” มากกว่าความจริงแล้วคำสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน ถ้าเทียบกับภาษาอังกฤษแล้วจะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น การบรรณาธิกรณมาจากภาษาอังกฤษว่า “Editing” การแก้ไข ตกแต่ง และเตรียมต้นฉบับ

(manuscript) ไม่ว่าจะเป็นข่าว บทความหรือภาพสำหรับตีพิมพ์ ส่วนบรรณาธิกรณ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Editor” หมายถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวแล้วรวมทั้งผู้เขียนบทความบรรณาธิกรณด้วย ตามปกติ บรรณาธิกรณมักหมายถึง หัวหน้าฝ่ายบรรณาธิกรณ (editorial head) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในด้านการพิมพ์และโฆษณาสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ด้วย ดังนั้นคำว่า *การบรรณาธิกรณหนังสือพิมพ์และนิตยสาร* จึงหมายถึงการแก้ไข ตกแต่ง และเตรียมต้นฉบับสำหรับนำไปตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารนั่นเอง

ถ้าพิจารณาจากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จะเห็นว่านอกจากจะบรรจุหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับการบรรณาธิกรณตามนิยามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังหมายคลุมไปถึงหัวข้ออื่นด้วยเป็นต้นว่า ข่าว การจัดหน้า (makeup) และการวางหน้า (layout) หนังสือเล่มนี้จึงอาจใช้เป็น “คู่มือ” อ้างอิงเกี่ยวกับการจัดทำแก้ไข และตกแต่งหนังสือพิมพ์และนิตยสารทั่ว ๆ ไป แม้ผู้เขียนมุ่งที่จะให้หนังสือเล่มนี้เป็นตำราเรียนสำหรับนักศึกษาสาขาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ซึ่งยังขาดแคลนอย่างมาก แต่พิจารณาจากขอบเขตและรายละเอียดของเนื้อเรื่องแล้ว หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพและผู้สนใจงานด้านนี้อีกด้วย

ถ้าพิจารณาถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบรรณาธิกรณ เห็นว่าถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะมีทั้งหมดถึง ๑๖ บท แต่มีเพียงแปดบทเท่านั้นที่กล่าวถึงสาระสำคัญของการบรรณาธิกรณหนังสือพิมพ์และนิตยสาร (ตามความหมายที่แท้จริง บทดังกล่าวได้แก่บทที่ ๑ การบรรณาธิกรณ บทที่ ๔ อักษรพิมพ์และการพิมพ์ บทที่ ๕ การจัดอักษรพิมพ์ บทที่ ๖ หัวข่าว, บทที่ ๗ ภาพ บทที่ ๑๓ บรรณาธิกรณนิตยสาร, บทที่ ๑๔ ภาพสำหรับนิตยสารและบทที่ ๑๕ ชื่อเรื่อง อ่านตามหัวข้อเรื่องในแต่ละบทที่ให้ไว้นี้จะเห็นได้ชัดว่าการบรรณาธิกรณ (editing) มุ่งเน้นหนักอยู่สามประเด็นคือ ๑) การจัดอักษรพิมพ์ ๒) การให้และแก้ไขหัว

ข่าว (headlines) และหัวเรื่อง และ ๓) การจักภาพ (pictures) ผู้เขียนได้แยกอธิบายประเด็นทั้งสามเหมือนกันทั้งที่เกี่ยวกับบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร เพียงแต่ส่วนที่เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์นั้นได้อธิบาย และมีรายละเอียดมากกว่าหน่อย

เป็นความจริงที่ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับบรรณาธิการตามสำนักงานหนังสือพิมพ์และนิตยสารต้องรับผิดชอบงานมากมายิปาตั้งแต่ตรวจแก้ต้นฉบับข่าวหรือบทความจนถึงการจัดหน้า และให้หัวข่าวสุดแล้วแต่ประเภทและขนาดของหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารนั้นๆ บุคคลดังกล่าวมักถูกเรียกว่า gatekeeper (นายทวาร หรือผู้รักษาประตู) ซึ่งหมายถึงผู้ที่นั่งกลั่นกรองข่าวสารต่าง ๆ จากคนต่อหรือนักข่าวก่อนที่จะนำไปตีพิมพ์ อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับกันว่าหน้าที่สำคัญอันเป็นหัวใจของผู้ที่ทำหน้าที่บรรณาธิการก็คือตรวจแก้ หรือปรับปรุงต้นฉบับข่าวหรือบทความให้ถูกต้องและเหมาะสมแก่การที่จะนำไปตีพิมพ์ การตรวจแก้ต้นฉบับนั้นมุ่งเน้นทั้งด้านการใช้ภาษา ถ้อยคำ ลำนวน ลีลาการเขียน และข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ในข่าวหรือเรื่องราวนั้นด้วย ข่าวหรือเรื่องราวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารจะมีสำนวนลีลาการเขียนสละสลวย ราบเรียบ และถูกต้องตามข้อเท็จจริงเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถทำงานของ gatekeeper นั้นทั้งสิ้น

พิจารณาในแง่หนึ่งจึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างมากว่าหนังสือ การบรรณาธิการหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เล่มนี้ขาดความสมบูรณ์ไปตรงที่ไม่อธิบายและกล่าวถึงสาระสำคัญของเนื้อเรื่อง คือวิธีการและกระบวนการตรวจแก้ข่าวและบทความ แต่ไปพูดถึงเรื่องอื่นซึ่งเป็นส่วนประกอบมากกว่าอันได้แก่การจัดอักษรพิมพ์และการจักภาพตามที่กล่าวแล้ว ถ้าผู้อ่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ตลอดตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้ายจะพบว่าผู้เขียนได้กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการตรวจแก้ข่าวและบทความอยู่บ้าง แต่ไม่ชี้ให้เห็นชัดโดยตรงที่เดียวและแทรกไว้ในบทอื่นเพียงไม่กี่

หน้า เช่นพูดถึงความสำคัญของ stylebooks ในตอนท้ายของบทแรก และการปรับปรุงเนื้อหาของนิตยสารเพียงสี่หน้าในบทท้าย ๆ ส่วนที่ผู้เขียนพูดถึงวิธีการบรรณาธิการโดยตรงตามความที่ให้ไว้ในตอนต้นนั้นเห็นจะได้แก่ตอนที่ยกตัวอย่างการใช้เครื่องหมายบรรณาธิการ แต่ก็มีเพียงสองหน้าและไปเก็บซ่อนไว้ในภาคผนวก (Appendix) ขำร้ายยังมีการจัดหน้าผิดเสียอีก ถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะไม่บรรจุเอาสาระประเด็นสำคัญของเรื่องเข้าไว้ แต่ก็ทำให้ค่าของหนังสือค่อยลงไปมากเท่าไรไม่ ในแต่ละเรื่องที่มีเขียนกล่าวถึงต่างก็มีความสมบูรณ์ในตัวเองพอที่จะให้ผู้อ่านเข้าใจ และได้รับความรู้อย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดอักษรพิมพ์ การลำดับภาพและการให้หัวข่าว หรือแม้แต่เรื่องอื่น เช่นการจัดหน้า การวางหน้า และการพิจารณาข่าว ผู้เขียนได้แยกแยะประเด็นปลีกย่อยของแต่ละเรื่องออกไปอีกมากช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพพจน์ของเรื่องราวได้ง่ายขึ้น ถึงแม้ผู้เขียนจะไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละประเด็นเท่าไร แต่ก็เพียงพอที่จะทำให้อ่านซึ่งแม้ไม่มีพื้นฐานมาก่อนสามารถเข้าใจได้ที ภาษาที่ใช้เขียนก็ง่ายแบบธรรมดา แม้จะมีศัพท์ทางวิชาการใช้อยู่บ้างแต่ก็ไม่ยากหรือแปลกพิศดารเกินไป ผู้เขียนได้พยายามใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษควบคู่กับคำแปลทุกครั้ง พร้อมกับคำนิยามของแต่ละคำด้วย

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ อยู่ตรงที่การยกตัวอย่างประกอบเนื้อเรื่อง วิชาที่เกี่ยวกับสาขาวารสารศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบรรณาธิการหนังสือพิมพ์และนิตยสารนั้นโดยเนื้อหาสาระแล้วออกจะเป็นเรื่องค่อนข้างแห้งแล้งชวนให้เบื่อหน่ายเอาง่าย ๆ และบางครั้งทำให้สับสนและเข้าใจยากไปเสียอีก การยกตัวอย่างประกอบการบรรยายเรื่องราวจึงเป็นเรื่องจำเป็นไม่ว่าจะเป็นตัวพิมพ์ ภาพประกอบ หัวข่าว หรือกระทั่งข่าวจากหนังสือพิมพ์และนิตยสารจริง ๆ ในเรื่องนี้ ผู้เขียนทำได้อย่างดีและประสบความสำเร็จอย่างงดงามโดยอาศัยฝีมือ ความสามารถส่วนตัว และ

จินตนาการซึ่งมีเป็นพรสวรรค์อยู่เดิมแล้ว ยกตัวอย่าง เช่น การจัดหน้าลำพังเพียงแต่บรรยายถึงการจัดหน้า ประเภทต่าง ๆ เช่น การจัดหน้าตามแนวดิ่ง (vertical) การจัดหน้าตามแนวนอน (horizontal) หรือ การจัดหน้าแบบสมดุลย์ (balance) ผู้อ่านคงงุนงงไม่น้อย แต่การที่ผู้เขียนเข้าใจเลือกตัวอย่างการจัดหน้าจาก หนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ มาประกอบนั้นช่วย สร้างความเข้าใจและทำให้มองเห็นจริงจังมากขึ้น การเลือกภาพประกอบข่าวหรือการจัดหน้าก็เหมือนกัน ผู้เขียนได้ใช้ความพยายามสรรคหภาพจากแหล่ง ต่าง ๆ มาเสนอไว้คุณเล่นเพลินตาและได้ความรู้ดี พร้อมกับอธิบายถึงบรรยายภาพ (cutlines) ต่าง ๆ ไว้ อย่าง น่าสนใจและแปลกดี สำหรับผู้วิจารณ์ซึ่งจากเมืองไทย ไปประมาณานพอสมควร รู้สึกชอบและติดอกติดใจ ตัวอย่างการให้หัวข้อและข่าวของหนังสือพิมพ์เป็นพิเศษ เพราะทำให้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต ไปในตัวด้วย คล้ายกับอ่านบันทึกประวัติศาสตร์หรือ ละครทำนองนั้น ลองพิจารณาตัวอย่างหัวข้อเหล่านี้ คุเป็นอนุชาทรณ์ “นวลพลทองการเรศวร” “ปชป. เชื่อ ในกรุงเทพ ฯ ชนชชาติ พรรคคึกฤทธิใช้ควายหาเสียง” “ประมาณปฏิเศธไม่ไค้ ๓ ทรรราชผิตไม่ผิต” และ “กรม. อนุมัติซื้อเครื่องบินรบอเมริกัน ๑ ผุ่” จะ เห็นว่าอ่านแล้วทำให้ “หัน” ต่อเหตุการณ์ในอดีต ด้วยอย่างมากต้องขอบคุณผู้เขียนอย่างมาก นอกจากนี้ผู้อ่านจะสังเกตเห็นคำแปลภาษาไทยแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ผู้เขียนคิดขึ้นใหม่มาใช้ในวงการหนังสือพิมพ์ เช่น ชื่อคอลัมน์ “hodge-podge” ผู้เขียนแปลว่า “คอลัมน์ จับจ่าย ๆ” และ “jingle” “แปลว่า” “คอลัมน์ จุ่มจิม เป็นต้น ก็ถือเสียว่าเป็นของแถมจากผู้เขียนที่ ต้องการผ่อน คลายอารมณ์ผู้อ่านไปในตัวด้วยก็แล้ว กัน

การที่ผู้เขียนหยิบยกเอาตัวอย่างของจริงจาก หนังสือพิมพ์และนิตยสารในเมืองไทยมาประกอบการ

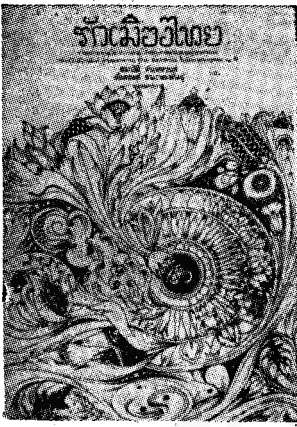
อธิบายหลักทางวิชาการนั้นถือได้ว่าเป็น “ข้อดี” ของ หนังสือเล่มนี้ซึ่งควรแก่การยกย่องอย่างยิ่ง เพราะเป็น การพยายามที่จะประสานภาควิชาการ (academic) และ ภาคปฏิบัติ (practical) ในวงการหนังสือพิมพ์เข้าด้วยกัน เราต้องยอมรับว่าการที่การศึกษาวิชาวารสารศาสตร์ (Journalism) ในเมืองไทยยังคงล้าหลัง เรื่อยมานั้นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือมีช่องว่าง (gap) ระหว่างฝ่ายวิชาการและฝ่ายวิชาชีพที่อยู่ในวง การหนังสือพิมพ์จริง ๆ เมื่อนานมาแล้ว นักเขียนชื่อ ดังคนหนึ่งเคยวิจารณ์ว่าการเรียนวิชาวารสารศาสตร์ เหมือนกับ “โลงผี ที่คนทำไม่ได้นอน และคนนอน ไม่ได้ทำ” ดังนั้น ความพยายามใด ๆ ไม่ว่าจะจากฝ่าย วิชาการหรือวิชาชีพที่จะช่วยลดช่องว่างนี้ได้ถือได้ว่าเป็น การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าให้แก่วงการหนังสือพิมพ์ โดยส่วนรวม และควรแก่การยกย่อง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการช่วยคลี่คลายปัญหาที่เกริ่นไว้ข้างต้นว่าวิชา ชีพหนังสือพิมพ์นั้นเป็น “ศาสตร์” (discipline) แต่ ไหนเพียงไรเป็นการคุ้มค่าเวลาและเงินทองที่จะต้อง มาเสียกับการศึกษาวิชาการด้านนี้หรือไม่

สุดท้ายที่ใครจะขอหวังถึงว่า ถ้าหนังสือเล่มนี้ จะมีประโยชน์และคุณค่าน้อยลงไปบ้างมิใช่เป็นเพราะ คุณภาพด้านเนื้อหาของหนังสือเป็นแน่ แต่เป็นเพราะ ราคาของหนังสือที่ไม่เอื้ออำนวยให้นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปซื้ออ่านได้ง่ายนัก สำหรับหนังสือเรียนราคา ๖๓ บาทนั้นในตลาดเมืองไทยค่อนข้างแพงทีเดียว* อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์เชื่อว่า การบรรณาธิการหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกและเล่มเดียว ในสาขาวิชานี้จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านอย่างคุ้ม ค่า และเป็นที่น่าพอใจทั่วไป

บุญเลิศ ศุกคติก

แผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มธ.

* หมายเหตุ บก. หนังสือที่แสดงค่าสอนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พิมพ์ ขายในราคาต้นทุน การพิมพ์บวกกับค่าลิขสิทธิ์เท่านั้นเอง ไม่คิดกำไรมากมาย ราคาที่แพงจึงเนื่องมาจากมีขนาดหนามากนั่นเอง

รักเมืองไทย เล่ม ๑

สมบัติ จันทรวงศ์

และรังสรรค์ ณะพรพันธ์ บรรณาธิการ

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕

ตอน ประวัติศาสตร์และการเมือง

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ถ้าจะกล่าวอย่างเจาะจงแล้วก็กล่าวได้ว่าเป็นโลกผสมของบทความต่างชนิดกัน กล่าวคือมีทั้งประวัติศาสตร์การเมือง ปรัชญา และการเมืองในวรรณคดี ครอบคลุมการศึกษาและอุดมคติ การสาธารณสุขเพื่อมวลชน บทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะบทความชุดแรกสุดคือในภาคที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์และการเมือง

ภาคแรกนี้ประกอบด้วยบทความสี่บท คือบทแรกเป็นของชาวนววิทย์ เกษตรศิริ ว่าด้วย “วังหน้า” ตำแหน่งผู้สืบราชสมบัติ ?” บทความที่สองเป็นของทักษ์ เจลิมเตียรณ ว่าด้วย “ความคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์” บทความที่สามเป็นของ สุจิต บุญบงการ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบในหัวข้อเรื่อง “อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล.ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” ส่วนบทความสุดท้ายเป็นของลิขิต ธีระเวคิน เป็นการศึกษาในเรื่อง “ลักษณะทั่วไปของข้าราชการชั้นผู้นำไทย ; การศึกษาคุณลักษณะทาง

สังคมวิทยาและการศึกษา และแบบกระสวนของการเลื่อนชั้น”

ในบทความแรกชาวนววิทย์ ได้ชี้ให้เห็นว่านับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัชกาลที่ห้าสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปัญหาการเมืองอันหนึ่งซึ่งแม้ปัจจุบันยังแก้ไม่ตก คือปัญหาการเปลี่ยนอำนาจจากผู้ปกครองคนหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง หรือจากรัฐบาลชุดหนึ่งไปยังอีกชุดหนึ่ง ปัญหาที่ว่านี้ก็คือการเปลี่ยนอำนาจของการเมืองไทยมักจะเป็นไปในรูปการใช้กำลังเข้าแย่งชิงกัน ในสมัยกรุงศรีอยุธยาคำแหน่งพระราเมศวรหรือต่อมาเปลี่ยนเป็นตำแหน่งหัวหน้าซึ่งดูเหมือนจะเป็นตำแหน่งสืบราชสมบัติหาได้รับการยกย่องยอมรับไม่ เมื่อพระมหากษัตริย์องค์ที่ครองราชย์อยู่สวรรคตมักจะนำไปสู่การแย่งชิงอำนาจกัน โดยเฉพาะระหว่างผู้ครองตำแหน่งหัวหน้าที่กับโอรสองค์โตของกษัตริย์ ชาวนววิทย์ ได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวปรากฏชัดเจนแทบเกิดเป็นสงครามกลางเมืองในสมัยรัชกาลที่ห้า จนในที่สุดตำแหน่งหัวหน้าที่ได้ถูกยกเลิกไปและได้มีการตั้งตำแหน่งมกุฎราชกุมารเป็นตำแหน่งสืบราชสมบัติแทน

บทความของชาวนววิทย์มีข้อที่น่าสนใจสำหรับนักรัฐศาสตร์และผู้สนใจตรงที่ชี้ให้เห็นในตอนจบว่า ปัญหาการเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองของไทยส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดไม่เคยราบรื่น แต่เป็นไปในแบบการใช้กำลังเข้ายึดและข่มขู่เอาจากรัฐบาลที่อยู่ในอำนาจ ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวแม้จะมีอยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่สำหรับในประเทศไทยการยึดอำนาจโดยทหารเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองแบบซ้ำซาก จนเป็นสิ่งเคยชินในหมู่ประชาชนหลายคนพยายามโต้เถียงว่าหลังจาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทหารคงจะเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเล็กยี่ออำนาจ เพราะหลังจากช่วงเวลา ดังกล่าว

การเมืองไทยดูเหมือนจะพัฒนาไปสู่การเป็นประชาธิปไตย โดยมีพลังทางการเมือง (โดยเฉพาะในเมืองหลวง) ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเมือง แต่การคาดการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นความฝันสำหรับผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองหลาย ๆ คน ทั้งนี้เพราะการยึดอำนาจโดยทหารเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างที่ว่า การเปลี่ยนแปลงอำนาจการเมืองของไทยโดยสันติวิธียังหาได้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้ที่ประสงค์จะมีอำนาจทางการเมืองไม่

แม้ชาววิทย์จะพยายามชี้ให้เห็นในฐานะนักประวัติศาสตร์ว่า การมองเหตุการณ์ทางการเมืองในชุดปัจจุบันสามารถยึดเอาเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือที่จะช่วยนำความเข้าใจได้ กล่าวคือชาวมวิทย์ดูเหมือนพยายามจะชี้ว่า การยึดอำนาจครั้งแล้วครั้งเล่า โดยทหารในเมืองไทยยุคปัจจุบันอาจจะเป็นประเพณีมาแต่อดีตก็ได้ อย่างไรก็ตามการมองเช่นนั้นน่าจะมีส่วนถูกอยู่บ้าง แต่ไม่ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพราะเราจะสรุปเองง่าย ๆ ว่าประเพณีในอดีตทุกอย่างส่งผลไปถึงการปฏิบัติในปัจจุบันย่อมจะเป็นการสรุปที่อันตราย ในกรณีที่ทหารเข้ายึดอำนาจทางการเมืองนั้นน่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ มาประกอบนอกเหนือไปจากประเพณี ในแง่หนึ่งเราอาจจะมองที่ค่านิยมของทหารและประชาชน อีกนัยหนึ่งก็คือเราอาจมองที่อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำทหาร ในกรณีของทหารไทยนั้นเรามักจะได้ยินได้ฟังหรือได้อ่านพบข้อเขียนของผู้นำทหารบางคน (โปรดดูข้อเขียนบางคนในบทความของทักษ์) ว่าทหารนั้นขาดเสียมิได้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไทย ทหารเป็นกลุ่มทางการเมืองที่จะต้องเข้ามีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการเมืองไทย นอกจากนี้เราจะพบว่าทั้งผู้นำทหารและประชาชนโดยทั่วไปยังมีค่านิยมอันหนึ่งในการไม่ยอมรับอำนาจอธิปไตยอันมาจากปวงชน ยังไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลังทางการเมืองอื่น ๆ และที่สำคัญที่สุดไม่ยอมรับระบบการเมืองในระบบเลือกตั้ง

ค่านิยมและอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวย่อมเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้ทหารพยายามแสวงหาเส้นทางที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง และวิธีที่ง่ายที่สุดก็คือการใช้อำนาจเข้าขู่บังคับ ค่านิยมและอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวของผู้นำทหารไทยไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาเองจากความว่างเปล่า แต่จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้และฝึกอบรม ในกรณีเช่นนี้เป็นที่แน่นอนว่าแบบอย่างที่แล้ว ๆ มาในการยึดอำนาจเป็นผลสำเร็จย่อมจะเป็นแบบฉบับที่ผู้นำทหารรุ่นหลังจะพยายามเอาอย่าง แต่นอกเหนือจากนั้นน่าจะมีกระบวนการเรียนรู้กันในสถาบันการศึกษาที่สอนให้ผู้นำทางทหารในอนาคตมีความคิดเป็นปฏิบัติต่อการปกครองที่ยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและพลังทางการเมืองอื่น ๆ การสรุปเช่นนี้จะไม่ห่างไกลจากความเป็นจริงมากนัก เพราะการศึกษาอันหนึ่งพบว่านักศึกษาในโรงเรียนทหารทั้งสามสถาบันมีลักษณะความเชื่อแบบการใช้อำนาจ (authoritarian attitude) มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาในสถาบันอื่น ๆ

นักรัฐศาสตร์เองได้พยายามสร้างทฤษฎี (concept) เกี่ยวกับทหารกับการเมืองขึ้นมาในความพยายามที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดทหารจึงมักจะเข้ายึดอำนาจในประเทศที่กำลังพัฒนา คำอธิบายต่าง ๆ ในด้านนี้มักจะมองที่กลไกที่เอื้ออำนวยต่อความสามารถที่ทหารจะใช้อำนาจนำทางไปสู่อำนาจทางการเมือง เช่นพบว่าทหารมีการจัดองค์การที่ดีกว่าพลเรือน มีวินัย มีอาวุธ และมีการรวมกลุ่มกันเหนียวแน่นกว่าพลเรือน และปัจจัยเหล่านี้เองยังผลให้ทหารพร้อมและกล้าที่จะเข้ายึดอำนาจ นี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เราจะต้องนำมาอธิบายการเมืองไทยว่าเพราะเหตุใดทหารไทยจึงประสบผลสำเร็จในการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของไทยหลังจากปี ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

แม้คดีอีกประการหนึ่งที่เราน่าจะนำมาอธิบายการเปลี่ยนอำนาจโดยใช้กำลังของเมืองไทยก็คือโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของไทย คงจะไม่เป็น

การผิดไปจากความเป็นจริงนักถ้าจะกล่าวว่าการพัฒนาประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลาย ๆ ประเทศที่ได้รับผลของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและกระบวนการมุ่งไปสู่ความใหม่ (modernization) ในหลาย ๆ ด้าน เป็นการคมนาคมดีขึ้น การรักษานามัยดีขึ้น การศึกษาของประชาชนดีขึ้น ความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้น ฯลฯ แต่ในขณะที่ความเจริญเหล่านี้มีมากขึ้นนั้นผลที่ตามมาคือการพัฒนาที่สร้างคามไม่เสมอภาคในสังคม คนรวยรวยขึ้น แต่คนจนจนลง เป็นกระบวนการที่เรียกว่า “การพัฒนาไม่สมดุล” (unequal development) เมื่อเป็นเช่นนี้การแบ่งชั้นทางสังคมก็ย่อมจะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้การแบ่งชนชั้นทางสังคมจะไม่กระจ่างแจ้งนัก แต่การแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจมีปรากฏอย่างเห็นได้ชัด เราจะพบว่าชนชั้นหนึ่งที่ร่ำรวยควบคุมอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือชนชั้นอื่นหนึ่งชนชั้นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยคนบางกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน นับตั้งแต่นักธุรกิจ ขุนนางเก่า เจ้าของที่ดินรายใหญ่ และข้าราชการซึ่งประกอบด้วยพลเรือนและทหาร ชนชั้นผู้มีอำนาจเหล่านี้ย่อมมีผลประโยชน์ร่วมกันในแง่ที่ว่าฝ่ายหนึ่งสนองความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งในด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งให้ความคุ้มครองทางอำนาจ เมื่อเป็นเช่นนี้ทราบโดยที่ผลประโยชน์ร่วมได้รับความสะดวกกระเทือนจากการเรียกร้องของประชาชนและพลังทางการเมืองกลุ่มอื่น ๆ การขัดขวางการเรียกร้องก็มักจะตามมา และวิธีที่ง่ายที่สุดก็คือขจัดการเรียกร้องโดยใช้กำลังทหารเข้าบังคับและขจัดเสียซึ่งข้อเรียกร้องต่าง ๆ ข้อสรุปเช่นนี้ แม้จะใช้อธิบายการยึดอำนาจของทหารในระยะแรกภายหลังปี ๒๔๗๕ ไม่ได้ชัดแจ้งนัก แต่น่าจะอธิบายเหตุการณ์ยึดอำนาจในระยะหลัง ๆ ได้ดีพอควร

อย่างไรก็ตามบทความของชาลวิทย์ แม้จะเขียนในแง่ประวัติศาสตร์แต่ก็มีประโยชน์และให้ข้อคิดอย่างมากในการเข้าใจการเมืองไทยและทหารกับการเมือง

ไทยในยุคหลัง ๆ เพียงแต่ที่เราจะต้องมองปัญหาให้ลึกซึ้งมากไปกว่าการเป็นประเพณีนิยมของการเปลี่ยนอำนาจโดยใช้กำลัง

บทความที่สองซึ่งเป็นของทักษ์ เป็นการศึกษากรณีเฉพาะอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งแน่นอนว่าผู้เขียนมีอำนาจทางการเมืองก็โดยการใช้อำนาจทหารเข้ายึดอำนาจ ในบทความนี้ดูเหมือนที่ทักษ์พยายามมองปัญหาโดยใช้แนวความคิดสองอันเข้ามารวมกันในการวิเคราะห์ กล่าวคือแนวความคิดที่มองการเมืองทั้งระบบ (system analysis) และแนวความคิดที่ทักษ์เรียกว่า “พ่อขุนอุปถัมภ์” (Paternalism) แต่ปรากฏว่าในการวิเคราะห์ที่ทักษ์ใช้เพียงแนวความคิดเรื่อง “พ่อขุนอุปถัมภ์” อย่างเดียวในการชี้ให้เห็นอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทักษ์เพียงสรุปตอนท้ายว่าการปกครองของสฤษดิ์แบบพ่อขุนอุปถัมภ์ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และผลที่ตามมาเป็นมรดกถึงสมัยถนอม ประภาสก็คือข้อเรียกร้องต่าง ๆ (demand) ที่ถูกกดคั้นไว้สมัยสฤษดิ์ได้ประทุขึ้นมาในการขับไล่ถนอม ประภาส เมื่อตุลาคม ๒๕๑๖

ทักษ์อธิบายอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ในระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ ว่าประกอบด้วยหลักใหญ่สองประการคือ ปฏิวัติ และพัฒนา กล่าวคือ สฤษดิ์อ้างว่าการยึดอำนาจของตนเป็นการปฏิวัติเพราะไม่เป็นเพียงแต่ยึดอำนาจอย่างเดียว แต่คณะทหารยังมุ่งพัฒนาประเทศและพยายามสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” ขึ้นมา ทักษ์ชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติของสฤษดิ์เป็นความเข้าใจตนเองและเป็นปฏิกริยาต่อการเปลี่ยนแปลง และข้ออ้างของสฤษดิ์ว่าเป็นการปฏิวัติก็หาใช่เป็นการปฏิวัติในความเข้าใจและความหมายทางรัฐศาสตร์ไม่ เพราะไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นมูลฐาน โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจยังคงเป็นแบบเดิม

ตรงกันข้ามการปฏิวัติ (ในความเข้าใจของสฤกษ์ตัวเอง) ก็เป็นการปฏิวัติปฏิภิกิริยาเพราะสฤกษ์ได้หันไปใช้ระบบการปกครองที่มีลักษณะแบบพ่อขุนอุปถัมภ์ ซึ่งในความหมายและในทางปฏิบัติมันคือว่า ผู้ปกครองและประชาชนมีความสัมพันธ์กันแบบพ่อปกครองลูก ประชาชนจะต้องยอมรับอำนาจการปกครองของผู้ปกครองโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ประชาชนจะต้องมีหน้าที่คอยรับผลประโยชน์ที่ผู้ปกครองจะหยิบยื่นมาให้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามจอมพลสฤกษ์เองได้ประกาศอย่างตรงไปตรงมาว่า ระบบการปกครองประชาธิปไตยตะวันตกไม่สอดคล้องกับสังคมไทย ในกรณีนี้สฤกษ์ได้สร้างระบบการปกครองที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบไทยขึ้นมา ความจริงแล้วเราอาจจะกล่าวได้อย่างไม่ผิดนัก ว่า ระบบการปกครองเช่นนี้ถูกสร้างขึ้นก็เพื่อเป็นข้ออ้าง (justify) การปกครองของสฤกษ์ตัวเองมากกว่า

บทความของทักษ์ แม้จะมองปัญหาทางการเมืองสมัยจอมพลสฤกษ์ ในแง่มุมหนึ่งโดยเฉพาะ (ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์) แต่ก็ให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่ว่าระบบการปกครองเช่นนั้น บั๊กกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองอื่น ๆ และของประชาชน ในขณะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากความพยายามในการพัฒนาประเทศของผู้ปกครอง ดังนั้นระบบการปกครองเช่นว่านั้นจึงไม่สามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงอยู่ได้นาน ทักษ์ชี้ให้เห็นอย่างถูกต้องว่า ถ้าสฤกษ์ไม่เสียชีวิตไปเสียก่อนท่านผู้นี้ก็อาจจะต้องเผชิญกับการปะทุทางการเมืองดังที่ถนอมและประภาสได้ประสบมาแล้ว

ข้อที่น่าเสียดายอย่างมากในบทความของทักษ์ก็คือ ผู้เขียนไม่ได้วิเคราะห์อย่างชัดเจนและเป็นขั้นตอนที่จะนำเราไปสู่ความเข้าใจของการปะทุทางการเมืองเมื่อ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ กล่าวคือทักษ์ดูเหมือนเริ่มต้นบทความของตนว่าจะพยายามใช้ system analysis

เข้าวิเคราะห์การเมืองสมัยจอมพลสฤกษ์ ถ้าทำได้เช่นนั้นทักษ์ก็น่าจะพยายามแสวงหาตัวแปร (variables) บางตัวในระบบการเมืองที่แสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองสมัยสฤกษ์บั๊กกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองและพยายามมองความสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างตัวแปรบางตัวที่พยายามบั๊กกัน กระแสการเมืองของประชาชน และข้อเรียกร้อง (input demand) ของประชาชน ซึ่งเราอาจพยายามหาตัวแปรบางตัวมาอธิบายได้เช่นกัน การวิเคราะห์ในแนวดังกล่าวน่าจะช่วยให้เราเข้าใจขั้นตอนการเมืองสมัยสฤกษ์ได้กระจ่างขึ้น เพราะเราจะทราบแนวโน้มที่นำไปสู่การเมืองสมัยถนอมและประภาส และในที่สุดการบั๊กกันพลังทางการเมืองของประชาชนได้ถูกทำลายลง (ชั่วคราว) อย่างไรก็ดีการวิเคราะห์ของทักษ์มุ่งมองกิจกรรมและโวหารของสฤกษ์ในฐานะพ่อขุนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทักษ์แทบไม่ได้ใช้ system analysis มาใช้ในการวิเคราะห์ เพียงแต่สรุปตอนท้ายว่าระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ไม่สามารถจะยืนหยัดอยู่ได้นาน ในขณะที่ตัวของมันเองเป็นตัวเร่งการพัฒนาในด้านหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีความตื่นตัว (โดยเฉพาะในเมืองหลวง) ทางการเมืองและต้องการมีส่วนร่วมพอประมาณ แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่งระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว ดังนั้นระบบการเมืองเช่นว่านั้นจึงเป็นระบบที่ชุกหลุมฝังตัวเอง เพราะเป็นระบบที่สร้างความขัดแย้งขึ้นในตัวของมันเอง และที่สำคัญก็คือระบบการเมืองดังกล่าวเป็นเพียงเผด็จการชั้นกลาง (authoritarian regime) การบั๊กกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการกดขี่ไม่ได้กระทำอย่างเด็ดขาดแบบระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ (totalitarian regime) ดังนั้นโอกาสที่ประชาชนและปัญญาชนจะแสดงออกและรวมตัวทางการเมืองจึงมีอยู่บ้าง และในที่สุดจะค่อย ๆ รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเข้าทำร้ายผู้ปกครองได้ ตัวอย่างที่เห็นชัดก็คือการรวมตัวของนิสิตและนักศึกษา รวม

ทั้งผู้ใช้แรงงานบางกลุ่ม ผลที่จะตามมาคือคราวใด
ที่ผู้ปกครองเผด็จการแสดงลักษณะอ่อนแอ ขาคบุค-
ลิกภาพที่เจียบขาดแล้ว การรวมตัวทางการเมืองที่
ค่อยๆพัฒนามาตั้งกล่าวก็จะมีโอกาสทำลายผู้ปกครอง
ได้อย่างตรงไปตรงมา ดังกรณีขับไล่दनอมและประภาส

บทความของทักษ์ยังให้ข้อคิดอีกประการหนึ่งทาง
วิชาการ กล่าวคือการวิเคราะห์ของทักษ์เป็นการจับ
ผลบั้นปลายของจอมพลสฤษดิ์ในแง่ที่มองตัวเองเป็น
พ่อขุนอุปถัมภ์ ทักษ์มองการกระทำและผลงานของ
สฤษดิ์ และสรุปว่าการกระทำและผลงานดังกล่าวสอดคล้อง
กับระบบที่เรียกว่าพ่อขุนอุปถัมภ์ หรืออาจจะ
มองการวิเคราะห์ของทักษ์ในมุมมองกลับก็กล่าวได้ว่าผู้
เขียนตั้งเป็นสมมุติฐานไว้ก่อนแล้วหาข้อมูลมาพิสูจน์
สมมุติฐานของตนให้เห็นจริงว่าระบบการเมืองสมัย
สฤษดิ์พยายามปกบ้องและอยู่ในอำนาจโดยใช้ระบบ
พ่อขุนอุปถัมภ์เป็นหลักในการปกครอง การมองปัญหา
การเมืองดังกล่าวไม่ใช่สิ่งเสียหายและผิดแต่อย่างใด
แต่ถือว่าเป็นการมองปัญหา (approach) จากมุมมองหนึ่ง
โดยเฉพาะ เราอาจจะทำความเข้าใจการเมืองไทยสมัย
สฤษดิ์ได้อีกในแง่มุมอื่น ๆ โดยเฉพาะที่น่าสนใจก็คือ
การศึกษาย้อนหลังถึงบุคลิกภาพ (Personality) ของ
จอมพลสฤษดิ์เอง บุคลิกภาพไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดย
กะทันหันเมื่อสฤษดิ์ขึ้นสู่อำนาจ แต่เป็นกระบวนการ
ที่สะสมมาแต่ชีวิตวัยต้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้
และปรับตัว (socialization) และค่อยๆ ก่อตัวเป็น
ทัศนคติและความเชื่อของบุคคล และในที่สุดแสดง
ออกในพฤติกรรมอย่างแจ้งชัดเมื่อสฤษดิ์มีอำนาจใน
ทางการเมือง อีกนัยหนึ่งก็คือเราน่าจะถามว่าทำไม
จอมพลสฤษดิ์จึงมีความเชื่อและดำเนินนโยบายการ
ปกครองแบบระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ เราจะตอบง่าย ๆ
ว่าเพราะคนสนิทใกล้ชิดคนแนะนำให้ดูจะไม่เป็นการถูก
ต้อง แต่การศึกษาย้อนหลังถึงประวัติส่วนตัว และ
การเสริมสร้างบุคลิกภาพ (Personality analysis) ของ
สฤษดิ์น่าจะช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดสฤษดิ์จึงมี

ความเชื่อในระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ และการศึกษาเช่น
ว่านั้นก็เชื่อถือได้ว่าเป็นการมองปัญหาทางการเมืองใน
อีกแง่มุมหนึ่ง และอาจช่วยทำนายนโยบายการเมือง
ได้ด้วย

บทความที่สามของสุจิต บุญบงการ เป็นกา
รศึกษาเปรียบเทียบกรณีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการเปรียบเทียบตั้ง
กล่าวผู้เขียนมุ่งวิเคราะห์ตัวแปร (variables) ๕ ตัว
คือ กำลังทหาร อำนาจ (authority) บุคลิกภาพ
(Personality) และความชอบธรรม (legitimacy) จาก
ตัวแปร ๔ ตัวดังกล่าว สุจิต พยายามชี้ให้เห็นว่าจอม
พล ป. และจอมพลสฤษดิ์ ได้ใช้สิ่งเหล่านี้ในฐานะ
ทรัพยากรทางการเมืองในการที่จะสร้างและรักษาไว้
ซึ่งอำนาจทางการเมืองของตนอย่างไร ทั้งนี้โดยมี
กำลังทหารหนุนหลังเป็นหลักสำคัญและมีทรัพยากร
ทางการเมืองอื่นๆ อีก ๓ ประการดังกล่าวข้างต้นเป็น
ตัวหนุนการสร้างและการรักษาอำนาจของตน

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว บทความของสุจิต วิเคราะห์
หัวใจของวิชารัฐศาสตร์ได้ถูกจุดและให้ความกระจ่าง
ต่อการเข้าใจกระบวนการเมืองสมัยจอมพล ป. และ
จอมพลสฤษดิ์ได้คืบคืบๆ ทั้งนี้เพราะเป็นการวิเคราะห์
ในเรื่อง "อำนาจ" ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของ
วิชารัฐศาสตร์ อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์มีข้อเสนอนะ
ในแง่ที่วางตั้งอยู่บางประการ

ประการแรก การวิเคราะห์ของสุจิต ส่วนใหญ่
เป็นไปในแบบประวัติศาสตร์ (Descriptive analysis)
โดยยกเหตุการณ์สำคัญๆ มาอ้าง เช่นตอนไหนจอมพล
ทั้งสองได้เลื่อนยศและกุมกำลังอะไรเป็นต้น สุจิตไม่
ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในแง่ของเหตุ (course)
และผล (effect) ว่า ตัวแปรทั้งสี่ตัวอันเป็นรากฐาน
สำคัญของการวิเคราะห์นั้นมีส่วนสำคัญในฐานะเป็น
เหตุให้ผู้นำทั้งสองสร้างและรักษาอำนาจของตนได้
อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไร

ประการที่สอง ในการวิเคราะห์ตัวแปรที่สองคือ บุคลิกภาพนั้น ดูเหมือนว่าสุจิตมองบุคลิกภาพในแง่ของลักษณะที่ปรากฏภายนอก (physical appearance) เสียมากกว่า เช่นชี้ให้เห็นว่าจอมพลทั้งสองเป็นคนมีรูปร่างดี ทำทางดี ฉลาดขาค และมีไหวพริบ การวิเคราะห์โดยมองแต่ลักษณะภายนอกดังกล่าวดูเหมือนว่าสุจิตเพียงต้องการยกมาประกอบการอธิบายของตน ซึ่งก็สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของผู้เขียน อย่างไรก็ดีการวิเคราะห์เรื่องบุคลิกภาพนั้นเราจะมองเพียงผิวเผินย่อมจะไม่ถูกต้องนัก เพราะสิ่งที่ได้กล่าวมาตอนต้นว่าบุคลิกภาพเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนและลึกซึ้งกว่านั้น เราจะต้องมองลงไปถึงความเชื่อ (belief) โลกทัศน์ (world view) และจิตสำนึก (attitude and perception) ของบุคคลด้วย ลักษณะภายนอกที่เรียกว่า charismatic personality เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งแน่นอนทั้งสองจอมพลมีลักษณะเช่นว่าอยู่ และสุจิตได้ชี้ให้เห็นว่าบุคคลทั้งสองได้ใช้ประโยชน์บุคลิกภาพดังกล่าวอย่างไรให้เป็นประโยชน์ต่อการปกครองของตน แต่การมองเห็นนี้จะผิวเผินเกินไป เรายังจะวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไปอีกว่า จอมพลทั้งสองมีความเชื่อโลกทัศน์ และจิตสำนึกอย่างไร และได้นำเอาความเชื่อกดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้โดยอาศัยบุคลิกภาพภายนอกเป็นเครื่องส่งเสริมนำไปสู่ความสำเร็จในทางปฏิบัติแห่งความเชื่อของตน

ประการที่สาม การวิเคราะห์ในประเด็นความชอบธรรมนั้น สุจิตวิเคราะห์ได้ถูกต้องว่าผู้นำทั้งสองพยายามแสวงหาการยอมรับจากกลุ่มการเมืองต่างๆ ตั้งแต่สถาบันดั้งเดิม กลุ่มทหารอื่นๆ ข้าราชการพลเรือน ปัญญาชน หนังสือพิมพ์ นักการเมือง และนักธุรกิจ แต่ความชอบธรรมจะเกิดขึ้นได้ประการหนึ่งจะต้องมาจากการยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปทุกระดับชั้น ซึ่งประเด็นนี้สุจิตก็ได้พยายามชี้ให้เห็นอย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ของผู้เขียน ดูเหมือนหม่นวนอยู่ที่การยอมรับของผู้นำทางอำนาจ (Power Elite)

กลุ่มต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเพียรพยายามชี้ให้เห็นว่า ผู้นำทั้งสองพยายามแสวงหาการยอมรับจากประชาชนโดยทั่วไป แต่เราไม่เคยทราบได้แน่นอนว่าประชาชนโดยทั่วไปยอมรับและถือว่าการปกครองของจอมพลทั้งสองชอบธรรม อันนี้ไม่เฉพาะแต่กรณีการวิเคราะห์ของสุจิตในข้อเขียนทางวิชาการทางรัฐศาสตร์มากมาย เราจะไม่เคยพบหลักฐานที่แน่นอนเลยว่ารัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความชอบธรรมในสายตาของประชาชน โดยสรุปก็คือความพยายามแสวงหาความชอบธรรมของผู้ปกครองเป็นเรื่องหนึ่ง แต่การยอมรับความชอบธรรมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งทั้งสองอย่างอาจแยกกันอยู่หรือตรงกันข้ามก็เป็นได้ อีกนัยหนึ่งก็คือการขอซื้อกับการขายให้เป็นคนละตอน ซึ่งอาจจะไปด้วยกันได้หรือไม่ได้ก็อาจเป็นได้ทั้งสองอย่าง และประเด็นนี้เองเราไม่เคยทราบแน่นอน

ในตอนจบของบทความดูเหมือนสุจิตจะมีความเห็นสอดคล้องกับทักษ์ในแง่ที่ว่าภายใต้ระบบการปกครองของรัฐบาลทหาร การมีส่วนร่วมทางการเมืองและข้อเรียกร้องของพลังทางการเมืองและของประชาชนถูกบีบคั้นในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจกำลังมีการเคลื่อนไหวอย่างมากจนไม่ได้สัดส่วนกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปะทุออกทางการเมืองเมื่อตุลาคม ๒๕๑๖ คือสัญญาณของความอึดอัด ประเด็นนี้ผู้วิจารณ์ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของบทวิจารณ์นี้ ปัญหาที่เราน่าจะถามกันในประเด็นนี้ก็คือ เป็นไปได้หรือไม่ว่าถ้าผู้นำทางการเมืองภายหลังตุลาคม ๒๕๑๖ จะยอมรับความจริงของความกดดันและความเปลี่ยนแปลงเช่นว่านั้นแล้วยอมรับข้อเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างๆ และปล่อยให้ความไหวตัวทางการเมืองต่างๆ เป็นไปตามกฎของการปกครองประชาธิปไตย ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วในที่สุด (แต่ต้องอดกลั้นและใช้เวลานานพอสมควร) กระบวนการและสภาพทางการเมืองจะค่อยๆ

ปรับตัวของมันเป็นไปสู่อะไรที่มีเสถียรภาพทางการเมือง แต่ทั้งนี้ข้อแม้ที่ว่าผู้นำทางการเมืองและเศรษฐกิจ กลุ่มต่างๆ นับตั้งแต่ข้าราชการ ขุนนางเก่า ข้าราชการ ทหาร ฯลฯ จะต้องเข้าใจและยอมรับสภาพความเป็นจริงและยอมเสียผลประโยชน์ของตนเองที่เคยมีอยู่บ้างเพียงส่วนหนึ่ง ยกตัวอย่างง่ายๆ คนเคยไคร้อย จะยอมได้เพียงเจ็ดสิบหรือหกสิบจะได้หรือไม่ ถ้าผู้นำ กลุ่มดังกล่าวยอมรับความจริงและยอมให้พลังทางการเมืองต่างๆ เคลื่อนไหวเสมอข้อเรียกร้องของตนเองแล้ว เราจะหวังได้ใหม่ว่าในที่สุดการเมืองไทยก็จะพัฒนาไปสู่ระบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ แต่การพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ต้องหยุดชะงักลง โดยเหตุการณ์เมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเราไม่สามารถตอบตัวเองได้ว่ากระบวนการเมืองไทยได้ถูกต้องกลับไปสู่ยุคปฏิวัติสยามยอมพลสฤษดิ์อีกหรือเปล่า

บทความสุดท้ายซึ่งเป็นของลิขิต ธีรเวคิน เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ที่แตกต่างไปจากสามบทความแรกด้วยสาระสำคัญสองประการ ประการแรกในขณะที่สามบทความแรกเป็นการศึกษาผู้นำทางทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ ลิขิตกลับมุ่งศึกษาข้าราชการชั้นพิเศษ (พลเรือน-รวมทั้งตำรวจ) ทั่วประเทศ ประการที่สอง การศึกษาของลิขิตกระทำในรูปมีข้อมูลตัวเลข (empirical study) มาแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ การเลื่อนชั้นและการโยกย้าย ในขณะที่สามบทความแรกเป็นการศึกษาแบบเอกสารอ้างอิง (descriptive analysis) และวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญๆ อันเป็นพื้นฐานของบทความทั้งสาม

จากตัวเลขที่เสนอในบทความนี้มีข้อที่น่าสนใจบางประการเช่นพบว่ากระทรวงมหาดไทยมีข้าราชการชั้นพิเศษมากที่สุด คือมีถึงร้อยละ ๒๘.๕๕ ของข้าราชการชั้นพิเศษทั้งหมดทั่วประเทศ ซึ่งตรงข้ามกับกระทรวงเกษตรซึ่งมีข้าราชการชั้นพิเศษเพียงร้อยละ ๔.๑๒ ลิขิตอธิบายความแตกต่างดังกล่าวว่าเป็นเพราะรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจแก่กระทรวงเกษตรเท่าที่

ควร การสรุปแบบนี้หน้าที่ศึกษาจะต้องระมัดระวังอยู่บ้าง เช่นอาจจะไม่ใช่เรื่องการที่รัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจต่อกระทรวงเกษตร แต่อาจเป็นเพราะจำนวนข้าราชการของกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรมีไม่เท่ากันก็ได้ ความต้องการข้าราชการชั้นพิเศษที่จะรับผิดชอบต่องาน หน้าที่อาจมีมากน้อยไม่ได้สัดส่วนกันระหว่างสองกระทรวงก็เป็นได้ นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะระบบโครงสร้างทางราชการตลอดจนความเหนียวแน่นของกลุ่มในสองกระทรวงอาจต่างกันได้ อันนี้ย่อมมีผลให้กระทรวงมหาดไทยใช้อิทธิพลของตนเลื่อนตำแหน่งข้าราชการเป็นชั้นพิเศษได้เร็วกว่าก็เป็นได้เช่นกัน

ข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือพบว่ามีข้าราชการชั้นพิเศษถึงร้อยละ ๖๘.๑๙ มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคกลาง (รวมทั้งกรุงเทพฯ) อันนี้ก็ถือว่าเป็นจริงตามตัวเลข เพราะโดยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของความเจริญ และความก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน และภาคกลางอยู่ใกล้กรุงเทพฯ มากกว่าภาคอื่น ๆ นอกจากนั้นถ้าจะแปลตัวเลขคันตรงๆ แล้ว ลิขิตยังพบว่าภูมิหลังทางครอบครัวมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการศึกษาและการเลือกอาชีพของบุตร เช่นพบว่าข้าราชการชั้นพิเศษส่วนใหญ่มีบิดาเป็นข้าราชการและพ่อค้า และเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะทางการศึกษาและเศรษฐกิจดีกว่ากลุ่มคนอื่น ๆ ดังนั้นเราอาจจะสรุปต่อไปได้ว่าเหตุที่ข้าราชการชั้นพิเศษส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และภาคกลางก็เพราะภาคนี้โดยเฉลี่ยประชาชนมีฐานะทางการศึกษาและเศรษฐกิจดีกว่าภาคอื่น ๆ

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์ใคร่ขอตีความของลิขิตก็คือผู้เขียนเองพยายามชี้ให้เห็นว่าการทราบตัวเลขที่แน่นอนช่วยให้เราอธิบายประเด็นอื่น ๆ (projection) ได้ แต่ในการวิเคราะห์ลิขิตไม่ได้ใช้ความพยายามเท่าที่ควรในการอธิบายความหมายของตัวเลข และ

การอธิบายให้ก้าวไกลไปกว่านั้น บทความส่วนใหญ่ เป็นเพียงการเสนอตัวเลขข้อมูลเท่านั้น

โดยสรุปแล้วบทความทั้งสี่ที่นำมาวิจารณ์ในครั้งนี้ กล่าวได้ว่าให้ประโยชน์อย่างมากพอประมาณสำหรับผู้ ที่สนใจและติดตามการเมืองไทยและระบอบราชการ อย่างน้อยก็เป็นแนวทางการมองปัญหาการเมืองบาง แง่บางมุม และจะเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ที่ต้องการ ศึกษาการเมืองไทยให้ลึกซึ้งลงไปอีกในอนาคต

ในแง่ของวิชาการอาจสรุปได้ว่าทั้งสี่บทความมี ตัวปัญหาของการศึกษา (subject of studies) เหมือน กันหมด คือมุ่งศึกษาชนชั้นผู้นำทางอำนาจ (Power Elite) โดยบทความของชาวนิติศึกษาศาสตร์ชั้นผู้นำทาง อำนาจในราชวงศ์ (aristocratic elite) บทความของ ทักษะและสุจิต ศีศึกษาชนชั้นผู้นำทางอำนาจทหาร (military elite) เพียงแต่เป็นการศึกษารวบรวมเฉพาะ ของจอมพลป. พิบูลสงครามและจอมพลสฤษดิ์ ธนะ- รัชต์ ส่วนของลลิตเป็นการศึกษาชนชั้นผู้นำทางอำ นาจพลเรือน (civil a bureauxcratic elite) อนึ่ง ชนชั้นผู้นำทางอำนาจ (elite) อาจมีให้ได้หลายประ เภทตั้งแต่ในวงธุรกิจ เศรษฐกิจ การเมือง ราชการ ทหาร ฯลฯ และชนชั้นผู้นำทางอำนาจก็มีอยู่ทุกระดับ ของสังคมตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับชาติ บทความทั้งสี่ต่างให้ความสำคัญแก่ชนกลุ่มนี้ในระดับชาติ เราน่าจะให้ความสำคัญแก่ชนชั้นผู้นำทางอำนาจใน ระดับรอง ๆ ลงไปบ้างในการศึกษาในอนาคตและการ ศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นผู้นำทางอำนาจดังกล่าวก็อาจทำ ได้หลายแง่หลายมุม เช่นศึกษาถึงอุดมการณ์ของคน เหล่านี้ ดังเช่นทักษะ และสุจิต ได้กระทำมาแล้ว หรือ อาจศึกษาถึงแบบกระสวนของการสรรหาผู้นำ (elite recruitment) หรืออาจมองที่การหมุนเวียน (circulation) ของคนกลุ่มนี้ หรืออาจศึกษาวัฒนธรรม และบุคลิก ภาพของคนกลุ่มนี้ได้ ดังเช่นได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับผู้ นำบอลเชวิคส์ (Bolsheviks) ของรัสเซียมาแล้ว

ในแง่ของการอธิบายปัญหาของการศึกษาศาสตร์บทความ ทั้งสี่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือชาวนิติศาสตร์ไม่ได้นำ แนวความคิด (approach) ใดมาเป็นหลักอธิบาย เพียงแต่อธิบายแบบประวัติศาสตร์แบบที่เรียกว่า descriptive analysis ส่วนทักษะนำความคิดเรื่องพ่อชน อุปถัมภ์ (paternalism) มาอธิบาย สุจิตเพียงแต่เป็น การศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรสี่ตัว และลลิตมุ่งเสนอ ข้อมูลแบบ empirical data เท่านั้น ไม่มีแนวความคิดใดเป็นหลักนำในการอธิบายก้าวไกลไปกว่าตัวเลข ที่ได้มา

ระคม วงศ์นิยม

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รักเมืองไทย เล่ม ๑

ตอน ปรัชญาและการเมืองในวรรณคดี

ในภาคสองนี้ มีข้อเขียนเกี่ยวกับวรรณคดีอยู่ ๒ บทความ คือ ๑. ลิลิตพระลอ การศึกษาวิจารณ์ ตามแนวพุทธปรัชญาของ ชลธิรา กุลด้อย ๒. บทความวิเคราะห์การศึกษาทางการเมืองในงานเขียนประเภท นิทานของสุนทรภู่ของ สมบัติ จันทร์วงศ์ ซึ่งผู้เขียน ขอยกเอาบทความชิ้นที่สองมาพูดถึง ณ ที่นี้

บทความเรื่อง “บทวิเคราะห์การศึกษาทาง การเมืองในงานเขียนประเภทนิทานของสุนทรภู่” (ต่อไปจะเรียกสั้น ๆ ในที่นี้ว่าบทวิเคราะห์) ชิ้นนี้ เป็นงานที่ผู้วิจารณ์ได้เห็นปรากฏอยู่ในหนังสือรวม บทความวิชาการทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์ ป่วย อึ้งภากรณ์ ใน โอกาสอายุครบ ๖๐ ปี ทั่วบทความนี้หนาโดยเฉพาะ ถึง ๕๐ หน้า จึงเป็นบทความที่มีความยาวไม่น้อยเลย ที่เดียว และก็เป็นงานใหม่ ที่ และน่าสนใจสนนยิ่ง ใน

เมื่อนักการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์อย่าง สมบัติ จันทรวงศ์ หันมาควรวรรณคดีเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องการเมืองในตอนนั้น ๆ

ทั้งผู้วิจารณ์ก็เห็นด้วยเป็นอย่างมากที่ผู้เขียนยกเอางานเขียนสุนทรภู่มาวิเคราะห์ในครั้งนี้ เพราะ “ความนิยมในงานเขียนของสุนทรภู่ในขณะนี้เหมือนจะมาจากคนทุกชั้นและมีอยู่ทุกสมัย” (คู่มือหน้า ๑๐๖-๑๐๗) และก็นับว่าเป็นความอดุสาหะอย่างยิ่งที่ผู้เขียนได้ทำการค้นคว้าหางานของสุนทรภู่อ่านอย่างจริงจัง อันความพยายามที่จะพิจารณาความคิดความอ่านทางการเมืองของสุนทรภู่ให้ได้มีผู้สนใจทางวรรณคดีและการเมืองได้จัดอภิปรายในหัวข้อที่เกี่ยวกับ “อุดมการณ์ของสุนทรภู่” มาแล้วเมื่อ ๔ ปีก่อน คือพยายามที่จะชี้ว่าสุนทรภู่เห็นเสนออุดมการณ์อะไรในงานของท่าน แต่นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการพิจารณาในแง่นี้ บัดนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ช่วยคุณอย่างลึกซึ้งให้เราเห็น

ใน “บทวิจารณ์” นี้ ผู้เขียนบอกว่าได้มุ่งพิจารณาที่งานเขียนประเภทเดียวของสุนทรภู่ และงานเขียนประเภทเดียวนั้นก็ได้แก่งานเขียนประเภทนิทาน (คู่มือหน้า ๑๐๙ ที่บอกจะจำกัดประเภทเดียวและในหน้า ๑๑๓ จึงได้บอกได้ว่าเป็นประเภทใด) ทั้งในจำนวนนิทานทั้งหมดนิทานเรื่อง พระอภัยมณี ก็ถูกเอามาพูดมาอ้างถึงมากที่สุด ซึ่งผู้เขียนก็ได้กล่าวว่า สิ่งที่สุนทรภู่กำหนดให้เป็นเนื้อหาของการศึกษาในงานเขียนของสุนทรภู่ นั้น จำกัดอยู่หัวข้อเรื่องของ “วิสัย” และนี่ก็เป็น ประเด็นที่ผู้เขียนได้พิจารณาต่อมาเป็นคน ๆ

จะเป็นเพราะผู้เขียนเห็นว่าเรื่อง “วิสัย” เป็นแกนสำคัญของการศึกษาระบบ จึงได้แยก “วิสัย” ที่สุนทรภู่กล่าวถึงในงานเขียนของท่านว่ามีความหมายต่างกันถึง ๓ อย่าง ประการแรกกล่าวว่า วิสัย หมายถึง “ธรรมชาติหรือลักษณะปกติ” (คู่มือหน้า ๑๑๗) ประการที่สองกล่าวว่า “วิสัย” หมายถึง “ลักษณะ

ความถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่มีมาก่อน” (คู่มือหน้า ๑๑๘) และประการที่ ๓ กล่าวว่า วิสัยที่หมายถึง “ฐานะทางสังคมของบุคคล” (คู่มือหน้า ๑๑๙) แต่การที่พยายามกำหนดว่าวิสัยในความหมายของสุนทรภู่มี ๓ ความหมายนี้ไม่น่าจะจำเป็นนัก เพราะต่อไปผู้เขียนก็พยายามใช้ในความหมายรวม ๆ กันไปและที่จริงวิสัยที่ผู้เขียนแยกคำประพันธ์มาอธิบายนั้นก็ล้วนมีความหมายตรงกับคำจำกัดความที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ ถึงปรากฏในเชิงอรรถหมายเลข ๙ ของผู้เขียนนั่นเองที่ว่า “วิสัย” หมายถึง ขอบเขต แขน ลักษณะที่เป็นอยู่” โดยเฉพาะความหมายที่ว่า “ลักษณะที่เป็นอยู่” นั้น เขาไปแปลความหมายในบทกลอนของสุนทรภู่ก็ได้ความทั้งสิ้น

สมบัติ จันทรวงศ์ ได้เสนอความเห็นว่าการเรียนรู้ “วิสัย” นี้ น่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งของการมีชีวิตอยู่รอดในโลกนี้แต่ “วิสัย” ที่สุนทรภู่นี้ก็สอดคล้องไปกับความเก่าแก่โบราณทุกอย่าง ๆ ก็ตามคติเก่าโบราณนั่นเอง นับว่าผู้เขียนได้ช่วยชี้ประเด็นให้ชัดแจ้งดีนัก

เมื่อกำหนดจุดที่จะพิจารณาแล้ว ผู้เขียนก็ให้ลักษณะสังคมและการเมืองในสมัยสุนทรภู่และว่าสุนทรภู่ยอมรับรูปแบบการปกครองว่ามีเพียงแบบเดียว นั่นคือกษัตริย์เป็นศูนย์แห่งอำนาจทั้งการเปลี่ยนแปลงก็เกิดจากตัวบุคคลไม่ใช่เกิดจากการผลักดันของสังคม (คู่มือหน้า ๑๒๗-๑๒๘) สภาพนี้ยังไม่แน่ใจว่าจะยอมรับได้ เพราะสุนทรภู่ในหากมีจิตใจที่ไม่เห็นด้วยกับระบบและกลไกแห่งรัฐยุคนั้น ก็มี “ใจเป็นขบถ” ก็ตาม ก็คงไม่ง่ายที่จะเขียนออกมาให้เห็นในข้อเขียนของท่านทุกเล่มแต่ข้อความเชิงส่อเสียดหลายตอนที่สมบัติ จันทรวงศ์ ว่า คนมักมองข้ามนั้น ก็น่าจะได้รับการพิจารณาคูบ้างว่าสุนทรภู่เองก็เป็นอย่างไรร ถึงเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา อย่างที่เชิงอรรถ ๑๔ ที่ผู้เขียนอ้างไว้ นั้น น่าจะพิจารณาคูกันใหม่เหมือนกัน เหมือน

ที่ผู้เขียนได้พิจารณาเนื้อความในกลอน (ดูหน้า ๑๘๑) ที่ว่า “นี่เจ้านายหรือข่มเหงไม่เกรงใจ” กับที่ว่า “แต่ขุนนางยังเบียดเบียนชาวพารา จะมว่าแต่เรา เป็นชาวคง”

การถอดความหมายคำประพันธ์ของผู้เขียนนี้ มีอะไรที่จะขอยกมาพูดอยู่ ๒ ตอน ตอนแรกนั้นก็เกี่ยวกับคำสอนที่โยคีสอนสุตสสาร และมีอยู่สองวรรคที่เป็นที่ติคปากคน และให้ความหมายกันในแง่ลบมากที่สุดก็คือ “รู้อะไรรู้อะไรวิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” นั่นเอง ปรากฏว่าผู้เขียนอธิบายได้ดี ทีเดียวอย่างมีหลักมีเกณฑ์ ใครได้อ่านดู (ในหน้า ๑๕๑) คงจะเห็นด้วยกับผู้เขียนมากแต่มีอยู่อีกตอนหนึ่ง (ในหน้า ๑๕๒) ผู้วิจารณ์ออกจะไม่เห็นด้วยกับการถอดคำกลอน “ประเวณีมีทั่วทุกตัวสัตว์ นาคมนุษย์ครุฑา สุนัข สุนัข เต่าใจปองคองจะครองกัน” ซึ่งอ้างว่าที่พระอภัยกล่าวเช่นนั้นหมายความว่า “สัตว์ทุกชนิดต่างก็มีการผสมระหว่างชนิดเดียวกัน เหมือนกันทั้งนั้น แต่ไม่ใช่การผสมระหว่างคนกับสัตว์ที่ต่างธรรมชาติกันอย่างพระอภัยมณีกับนางเงือก” ที่ไม่เห็นด้วยนั้นก็เพราะกลอนบทนี้ไม่น่าจะหมายความว่าเช่นนั้น ผู้เขียนคาดว่าผู้วิจารณ์ได้ตีความเพียงว่า การประเวณีมีทุกตัวคนและสัตว์ แล้วก็ยกตัวอย่าง นาค มนุษย์ ครุฑา ให้เห็นว่ามันมีทั้งนั้น สำคัญใครจะคู่กับใครจะรักกันอย่างไร มันอยู่ที่ใจของคู่รักจะตกลงกันต่างหาก ไม่ใช่จะมาจำกัดกันที่ความเป็นคนหรือเป็นสัตว์

เมื่อถึงตอนสรุป ผู้เขียนก็สรุปการค้นคว้างานของสุนทรภู่ลงว่า ผู้เขียนได้พยายามดูในเรื่องของการสะท้อนสภาพลักษณะและความนึกคิดเกี่ยวกับการเมืองของสังคมไทยในสมัยนั้นเป็นประการแรกและก็พบว่า งานของสุนทรภู่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมการเมืองในยุคสมัยที่สุนทรภู่มีชีวิตอยู่นั้นเป็นสังคมการเมืองที่ปิด คือการเมืองเป็นเรื่องของกษัตริย์และใกล้ชิดแต่เพียงกลุ่มเดียวและขอบเขตของการเมืองก็จำกัดแล้วผู้เขียนก็ยกมาชี้ให้เห็นว่ากษัตริย์นั้นมีความรักในเกียรติยศของกษัตริย์ซึ่งควบคู่ไปกับความละอายที่

จะถูกโลกมองว่าเป็นคนขาดและว่าความกลัวต่อความละอายดังกล่าวนี้ผลักดันให้กษัตริย์ “กล้า” หรือเลือกที่จะตาย ทั่วๆ ที่รู้แน่นอนแก่ใจว่าการแสดงออกซึ่งความกล้าดังกล่าวนี้ จะไม่ก่อให้เกิดผลดีทางการเมืองแต่อย่างใด ตรงนี้ผู้วิจารณ์ไม่ค่อยจะเห็นคล้อยตามเพราะผู้วิจารณ์เห็นว่าสิ่งที่สุนทรภู่กล่าวนี้ถูกสังคมนับว่าเป็นคุณธรรมของกษัตริย์อย่างหนึ่งคือต้องรักในเกียรติ ดังที่มีคำกล่าวกันว่า “ชาติคิยะมานะ” ถ้ากษัตริย์ไม่มีคุณธรรมอันนี้สถาบันของกษัตริย์ก็อาจพังได้ง่ายๆ ในสายตาของไพร่ฟ้าประชาชนโดยทั่วไป และเมื่อ สมบัติ จันทรวงศ์ ยกบทพระราชนิพนธ์รวมเกียรติของรัชกาลที่ ๒ มาอ้าง ก็ยิ่งเห็นได้ชัดในทัศนะนี้ เพราะกษัตริย์เป็นผู้รณาเองโดยแท้ ตามที่ว่า “มาตรแผ่นดินตายจะไวยศ ให้ปรากฏพากฟ้าราศี” หรือ “เราเป็นสุริยวงศ์พรหมมินทร์ จะให้โลกคูหมื่นนั้นจงใจ” ก็ล้วนแต่ยืนยันคุณธรรมกษัตริย์ข้อนี้ นั่นเอง

สำหรับที่ว่าด้วยมโนคติหรือความคิดส่วนตัวของกวีนั้น ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่าสุนทรภู่ได้เขียนล้อเลียนความเป็นอยู่ของสังคมชั้นสูงในสมัยนั้นพอควรทีเดียว ดังที่มีตัวอย่างยกมาประกอบผู้วิจารณ์เห็นคล้อยกับประเด็นนี้มาก เพียงแต่ว่าผู้เขียนทำนัยกตัวอย่างน้อยไป และกระไรเลยลืมยกเอา กาพย์พระไชยสุริยา มากล่าว หรือจะเชื่อเป็นมั่นเหมาะว่าเรื่องนี้สุนทรภู่เขียน “เพียงล้อใจกุมารา” เท่านั้น

อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องนี้ทานของสุนทรภู่เพื่อคู่ถึงปัญญาและวิสัยกับความสำเร็จทางการเมืองของสมบัติ จันทรวงศ์ อาจารย์ผู้รู้ทางวิชาวิทยาศาสตร์ครั้งนี้ นับเป็นความคิดอย่างดี และใช้ความสามารถอย่างมากเพื่อการศึกษา จึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีเป็นอย่างมากสำหรับวงการภาษาและหนังสือ

นวนิตี เศรษฐบุคค

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เศรษฐศาสตร์: ทฤษฎีการมนุษย์และกำลังคน
ของ เทียนฉาย กิระนันท์
เทียนฉาย กิระนันท์ เศรษฐศาสตร์ทฤษฎีการมนุษย์
และกำลังคน บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด กรุงเทพฯ ๗

เนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ทฤษฎีการมนุษย์และกำลังคนเบื้องต้นนั้นเป็นการปูพื้นฐานความรู้ให้ผู้ที่ศึกษาในสาขาเศรษฐศาสตร์ได้คำนึงว่า ทฤษฎีการมนุษย์และกำลังคนนี้ถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญส่วนหนึ่ง ไม่เฉพาะด้านปริมาณเพียงประการเดียวแต่รวมทั้งคุณภาพด้วย ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเช่นเดียวกับปัจจัยทุนประเภทอื่น

ผู้เขียนได้เริ่มต้นด้วยการให้คำนิยามของทฤษฎีการมนุษย์ ซึ่งหมายถึงประชากรในกลุ่มที่อยู่ในวัยทำงานและจำกัดเฉพาะในฐานะที่เป็นอุปทานของปัจจัยการผลิตอันหมายถึงแรงงานและผู้ประกอบการเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้พิจารณาถึงเรื่องคุณภาพของทฤษฎีการมนุษย์เป็นพิเศษ โดยได้ชี้แจงให้เห็นว่าประสิทธิภาพในการผลิตของมนุษย์อาจเพิ่มขึ้นได้โดยการศึกษาในโรงเรียนการฝึกอบรมหรือการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย สิ่งเหล่านี้ที่เกิมนักเศรษฐศาสตร์ในสมัยโบราณมองข้ามไปก็คือการลงทุนมนุษย์ และเพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงความเป็นมาของแนวความคิดในเรื่องมนุษย์ที่ยั่งยืน ผู้เขียนจึงได้นำเอาความคิด

เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของมนุษย์ออกเป็นรูปตัวเงินตั้งแต่สมัยเพคคีเรื่อยมาจนถึงเคน นิสัน และไวสบรอกมาชี้แจง โดยอธิบายถึงการวิเคราะห์ในเรื่องทุนมนุษย์ที่ช่วยเพิ่มคุณภาพในด้านทักษะ และความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในฐานะที่เป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจ ส่วนทุนที่ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นประกอบด้วยทุนที่มองเห็นและทุนที่มองไม่เห็นเพราะถ้าพิจารณาเฉพาะทุนประการแรกจะเป็นการมองข้ามการลงทุนในมนุษย์ไป ในตอนท้ายของบทนำเขียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างทุนทางเศรษฐกิจประเภทอื่น ๆ และทุนมนุษย์ โดยสรุปว่าทุนมนุษย์นั้นจัดอยู่ในรูปของนามธรรม อันประกอบด้วยความรู้ ทักษะและประสบการณ์ ความชำนาญของแต่ละบุคคลนั่นเอง และปัจจัยเรื่องเวลาไม่อาจมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในสต็อกของทุนมนุษย์ได้ เนื่องจากมนุษย์จัดเป็นทุนประเภทหนึ่งทางเศรษฐศาสตร์ ฉะนั้นกระบวนการใดๆ ที่จะยกระดับความรู้ทักษะ และความสามารถของประชากรในสังคมโดยการลงทุนที่มีผลต่อประสิทธิภาพต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงหมายถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพิจารณาระดับแห่งการพัฒนานั้นจะดูได้จากดัชนีวัดค่าของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภทสำคัญๆ คือ ดัชนีวัดสต็อกของทุนมนุษย์ และดัชนีวัดการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด กล่าวคืออัตราของการสะสมทุนมนุษย์ในรอบระยะเวลาหนึ่งๆ เป็นต้นว่าระดับของผู้สำเร็จการศึกษา จำนวนบุคคลที่ประกอบอาชีพขั้นสูงและจำนวนวิศวกรและนักวิทยาศาสตร์ต่อประชากร ๑๐,๐๐๐ คน หรือจำนวนครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต่อประชากร ๑๐,๐๐๐ คน ฯลฯ

ในบทที่ ๒ ผู้เขียนได้อธิบายถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ซึ่งใช้ในการตัดสินใจลงทุนอันประกอบด้วยกฎเรื่องมูลค่าปัจจุบันและกฎเรื่องอัตราผลตอบแทนภายใน โดยได้อธิบายถึงข้อสมมติและสูตรการคำนวณซึ่งแยกเป็นส่วน ของเอกชนและสังคมทั้งที่เป็นตัวเงิน

และไม่ใช้ตัวเงิน สำหรับบทนี้ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจลงทุนของโครงการต่างๆ ตามหลักเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ อันเป็นบทนำไปสู่การประยุกต์ในด้านการพิจารณาการลงทุนในด้านการศึกษาการฝึกอบรม การย้ายถิ่น ตลอดจนการลงทุนด้านสาธารณณามัย

รายละเอียดเกี่ยวกับการลงทุนในด้านการศึกษานั้น ได้พิจารณาถึงประเด็นที่ว่าการศึกษาเป็นการลงทุนหรือการบริโภค ถ้าถือว่าเป็นการลงทุนมนุษย์อย่างหนึ่งซึ่งนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงขึ้น และผลตอบแทนด้านรายได้เพิ่มขึ้นก็มีวิธีการใช้หาอัตราผลตอบแทนของการศึกษาได้ไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของสังคม ในบทนี้เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้เขียนมิได้นำผลการวิจัยในต่างประเทศหรือแม้กระทั่งของไทยมาแสดงประกอบเพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงวิธีการที่นำภาคทฤษฎีนี้มาหาผลตอบแทนของการศึกษาในสภาพที่แท้จริง สำหรับการศึกษาของไทยผู้เขียนเพียงแต่แนะนำให้ไปหารายละเอียดอ่านได้จากรายงานการศึกษาของมาร์ค บลาวน์เท่านั้น^๑ อย่างน้อยควรนำผลสรุปจากการวิจัยมาแสดงและอธิบายให้ทราบถึงปัญหาในคำนวณหรือการหาข้อมูลโดยสังเขปในบทนี้ด้วย

เช่นเดียวกับบทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนในการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งเป็นการฝึกอบรมโดยทั่วไปและการฝึกอบรมเฉพาะอย่าง การย้ายถิ่น ตลอดจนการลงทุนด้านสาธารณณามัยเหล่านี้ผู้เขียนก็มีได้นำบทวิจัยมาแสดงประกอบ ทำให้ผู้ศึกษาขาดความรู้ในดำเนินปฏิบัติไปบ้าง อย่างน้อยที่สุดถ้าไม่มีการศึกษาหรือวิจัยของเมืองไทยในแต่ละหัวข้อ ก็ควรที่จะนำเอาผลงานการศึกษาของต่างประเทศมารวบรวมไว้ และ

เสนอแนะว่ายังมีหัวข้อใดบ้างในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ของไทยซึ่งยังขาดการศึกษาและค้นคว้าอยู่ เพราะอาจจะถือเป็นแนวทางให้ผู้สนใจหรือผู้ที่ทำการศึกษาในวิชาสาขานี้บางท่านริเริ่มดำเนินการวิจัย อันเป็นการขยายตัวของการศึกษาในขั้นนี้ออกไปให้กว้างขวางอีกด้วย เป็นต้นว่าการหาตัวอย่างของการลงทุนในการฝึกอบรม ควรพิจารณาต่อไปด้วยว่ารัฐบาลหรือเอกชนควรเป็นผู้ลงทุน และผลที่ได้รับจากการฝึกอบรมในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งวัดจาก Marginal product โดยเปรียบเทียบกับอัตราค่าจ้าง ก่อให้เกิดปัญหาในการคำนวณออกมาเป็นตัวเลขหรือไม่ อย่างไร และสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ในการจัดตั้งสถาบันพัฒนาแรงงานในท้องถิ่นภูมิภาคต่างๆ ได้ผลดีมากน้อยแค่ไหน โดยศึกษาจากอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนของรัฐบาล และผลที่ได้รับจากการเพิ่มประสิทธิภาพของผู้เข้ารับการอบรม เป็นต้น

สำหรับการลงทุนและการตัดสินใจในการย้ายถิ่นโดยวิธีวิเคราะห์แบบต้นทุน-ผลได้ (Cost-Benefit Analysis) ซึ่งพิจารณาทั้งด้านต้นทุนทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการหาข้อมูลค่าปัจจุบัน (present value) ของรายได้หรือทุนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นนี้ ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ดีพอสมควรทั้งเนื้อหาของบทและบทแทรกประกอบ อย่างไรก็ตามบทนี้จะน่าสนใจยิ่งขึ้นถ้าผู้เขียนได้นำการศึกษาการย้ายถิ่นของไทยโดยการวิเคราะห์เช่นว่านี้เข้าไปในบทด้วย ได้แก่บทสรุปจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ ดร. สวาทิรี กาญจนกฤษ^๒ ซึ่งได้ปรับปรุงการวิเคราะห์ในรูปต้นทุน-ผลได้ของสจาาสแตก (Sjaastad)^๓ มาหาการตัดสินใจ

๑. เทียนฉาย กิระนันท์ หน้า ๓๗

๒. Savitri Garnjana-Goonchorn *Internal Migration into the Bangkok Metropolitan Area* Ph. D. Dissertation, University of Pittsburgh, 1974

๓. Larry S. Sjaastad The Costs and Returns of Human Migration *Journal of Political Economy* October 1962 (Supplement) Page 80-93

ใจในการอพยพของผู้ที่อพยพเข้ามาสู่เขตนครหลวง เป็นต้น

บทที่ ๖ กล่าวถึงการลงทุนด้านสาธารณสุข อันหมายถึงการอนามัยหรือการป้องกันในรูปของการแพทย์และการรักษา นักเศรษฐศาสตร์ได้พยายามใช้การวิเคราะห์เชิงต้นทุน-ผลได้มาอธิบายเช่นเดียวกับการลงทุนมนุษย์ในรูปต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับการลงทุนในการศึกษาให้เห็น อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้เห็นว่า จะพิจารณาเฉพาะการลงทุนด้านสาธารณสุขเพียงประการเดียว การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจของสถานพยาบาล การใช้จ่ายป้องกันปฏิสันธิ สวัสดิการทางสาธารณสุข ในด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข (Health Economics) ฯลฯ จะไม่รวมไว้ด้วย อย่างไรก็ดีสำหรับบทนี้มีแต่เพียงการอธิบายว่า ควรจะคิดอะไรเป็นต้นทุนและผลได้บ้างแต่ไม่มีสูตรในการคำนวณเช่นกับบทก่อน ๆ ประกอบกับขาดตัวอย่างของการศึกษาวิจัยในสาขานี้จึงนำไปให้เนื้อหาส่วนนี้ขาดความน่าสนใจไปมาก

สำหรับบทต่อมาผู้เขียนได้อธิบายถึงทรัพยากรมนุษย์กับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเริ่มต้นด้วยการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งให้ความสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพในการผลิตและเพิ่มปริมาณผลผลิต โดยการเพิ่มประสิทธิภาพของทุนกายภาพที่ดิน และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ด้วยในรูปแบบของฟังก์ชันการผลิต (production function) อาทิเช่น ไชโล ซูลส์ และเคนนิสัน เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังได้กล่าวถึงกระบวนการวางแผนกำลังคนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจส่วนรวมอีก โดยพิจารณาแนวทางการใช้ประโยชน์จากกำลังคนที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ในส่วนของการวางแผนกำลังคนมิได้กล่าวถึงทฤษฎีในการวางแผนเลย เป็นต้นว่าแบบแผนการหาความต้องการกำลังคน (Manpower Requirement Model) หรือการวิเคราะห์ที่คำนวณต้นทุน-รายได้ส่วนรวม

ซึ่งแบบจำลองเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการวางแผนได้อย่างไร ถ้ามีการเสริมเนื้อหาในเรื่องการวางแผนกำลังคนให้มากขึ้นกว่านี้ก็จะทำให้การอธิบายเรื่องนโยบายกำลังคนและการมีงานทำมีน้ำหนักและน่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะอย่างน้อยจะได้นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงการวางแผนกำลังคนของไทยในบทแทรกท้ายบท ซึ่งผู้เขียนได้พยายามรวบรวมถึงปัญหาและมาตรการการแก้ไขเรื่องกำลังคนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ มากแล้วได้ด้วย

ในบทสรุป ผู้เขียนได้เน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เฉพาะในด้านปริมาณเพียงประการเดียว แต่วิชาเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์นี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพของกำลังคนและหาวิธีวัดคุณภาพในมูลค่าที่เป็นตัวเงินและการวิเคราะห์ต้องอาศัยความรู้ในสาขาอื่นประกอบกัน เช่น สังคมวิทยา มนุษยวิทยา และการศึกษา ประกอบกันด้วยในท้ายสุดผู้เขียนได้ทิ้งแนวคำถามให้ผู้ศึกษาได้ไปคิดเพื่อจะได้เข้าใจถึงเป้าหมายในการศึกษาในสาขาวิชานี้ให้ดียิ่งขึ้น

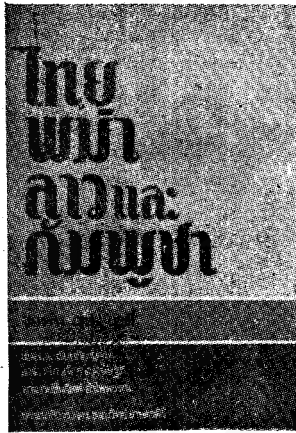
สรุปแล้วหนังสือเล่มนี้นับเป็นตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรกในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเดิมมีการใช้บทความหรือหนังสือต่างประเทศหรือเอกสารประกอบคำบรรยายประกอบในการสอนวิชานี้ ผู้วิจารณ์จึงขอชมเชยในผลงานริเริ่มไว้ ณ ที่นี้ด้วย โดยเฉพาะการเน้นในด้านประวัติความเป็นมาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามการเสริมเนื้อหาหรือสอดแทรกผลงานการศึกษาหรืองานวิจัยของต่างประเทศหรือของไทยในแต่ละหัวเรื่อง อาทิเช่น การหาอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในการศึกษา เหล่านี้ต่างก็เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาที่จะทำให้เข้าใจถึงการนำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ได้มากขึ้น การใช้ภาษาและการจัดลำดับความที่อ่านง่ายไม่วกวน แต่เสียคยที่ว่าบางบทมีเนื้อหาสาระที่เป็นทฤษฎีมากบ้างน้อยบ้าง เช่น ในบทการวางแผนกำลังคน ซึ่งขาดด้านทฤษฎี

เป็นต้น จึงได้แต่หวังว่าในการปรับปรุงเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ในการจัดพิมพ์ครั้งต่อไป ควรได้พิจารณาเอาการศึกษาหรือผลงานวิจัยใหม่ๆ ของไทยหรือของต่างประเทศในสาขาที่เกี่ยวข้องสอดแทรกลงไปด้วย จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาแก่ผู้อ่านเป็นอันมาก

รัชนิวรรณ อุกฤษศรี

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา

จอห์น เอฟ เคตซ์ เขียน

อาจารย์ภรณ์ กาญจนันท์ตี

และอาจารย์ชันจิตต์ อัมไพพรรณ แปลและเรียบเรียง

ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ

โรงพิมพ์พิมพ์เนต พ.ศ. ๒๕๒๐ ๓๔๕ หน้า

ราคา ๑๘ บาท

ผู้วิจารณ์ติดตามผลงานของโครงการตำราฯ สมาคมสังคมศาสตร์เสมอมา ฉะนั้นเมื่อโครงการผลิตหนังสือเล่มนี้ออกมาสู่สายตาผู้อ่าน ผู้วิจารณ์มีความรู้สึกว่าจะได้แนะนำในเชิงวิจารณ์ตามคำเชิญชวนของประธานกรรมการ มูลนิธิโครงการตำราฯ จอห์น

เอฟ เคตซ์เขียนหนังสือเล่มนี้เสร็จได้รับการตีพิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๖ ฉะนั้นเมื่ออ่านบทที่ ๑ ของหนังสือ “สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน.....” จึงเป็นสภาพความเป็นจริงเมื่อก่อน ๑๐ ปีที่แล้ว ในภาคภาษาอังกฤษหนังสือเล่มนี้มีขนาดความยาวเพียง ๑๕๒ หน้า และเป็นที่ยึดกันดีในหมู่นักศึกษา “ภูมิภาคศึกษา” (Area Study) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Southeast Asian Studies

ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เขียน เคตซ์เป็นศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์อยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อแห่งหนึ่งของสหรัฐอเมริกา มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์ เคยสอนหนังสืออยู่ในประเทศพม่าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อมกับผลงานด้านการเขียนอื่นๆ อีกหลายเล่มเช่น The History of Post War Southeast Asia กับหนังสือดีเด่นที่ได้รับรางวัลคิงที่ปรากฏอยู่ในบทบรรณาธิการทั่วไปของหนังสือเล่มนี้ ในส่วนของการแปล ผู้วิจารณ์ใคร่ขอชมเชยด้วยความจริงใจว่า ผู้แปลทั้งสองท่านทำได้อย่างดียิ่งใจความทุกบททุกตอนได้รับการคงไว้เหมือนในต้นฉบับภาษาอังกฤษอย่างหาที่ติมิได้ ผู้แปลช่วยให้ผู้อ่านที่มีความสนใจด้านประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ได้กระจ่างซัดถึงประวัติศาสตร์ของภูมิภาคที่เขียนโดยชาวต่างชาติที่มีภูมิพื้นเพอยู่ในแถบนี้ โดยมีต้องพะวงเหมือนกับการอ่านจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ

จอห์น เอฟ เคตซ์ แบ่งหนังสือเล่มนี้ออกเป็น ๗ บทด้วยกันซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าถ้าหากไม่รวมบทที่ ๑ แล้ว ก็สามารถแบ่งหนังสือเล่มนี้ออกเป็น ๓ ตอนด้วยกัน คือตอนแรกประกอบด้วยบทที่ ๒-๓ ซึ่งกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชนชาติต่างๆ ในภูมิภาค เช่นชนชาติ มอญ เขมร คนไทย ชาวพม่า เป็นต้น พร้อมกับบรรยายถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรม การก่อสร้าง และอื่นๆ ที่ประชาชนในแถบนี้รับเอามาจากอินเดียโดยผ่านทางศาสนาและลัทธิความเชื่อ รวมทั้ง

ประวัติความสัมพันธ์ของคนในแถบนี้กับชาวต่างชาติ
ตอนที่สองเป็นตอนที่ผู้เขียนพยายามเปรียบเทียบให้
เห็นอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศ
พม่า และประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทที่ ๕
ของหนังสือที่ผู้เขียนทำได้อย่างดีมากในการเปรียบเทียบ
นโยบายทางการปกครองระหว่างราชวงศ์กษัตริย์
ของไทยกับพม่า ตอนที่สามเป็นตอนที่ว่าด้วยเหตุ
การณ์ระหว่างยุคการแสวงหาอาณานิคมของชาติตะวันตก
การดำเนินการดำเนินการปกครองของชาวต่างชาติที่กระทำ
ต่อชาวพื้นเมือง รวมถึงเอเชียอาคเนย์ภายหลัง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ประเทศต่างๆ ได้รับอิทธิพล
จัดการปกครองตนเอง พร้อมกับบรรยายให้เห็นถึง
สภาพโดยทั่วไปไปของประเทศไทย ลาว พม่า และ
กัมพูชาภายหลังสงคราม

สำหรับบทที่ ๑ ของหนังสือ เจตนาของผู้เขียน
คงต้องการให้เป็นบทนำของหนังสือ เพราะผู้เขียน
พยายามรวบรวมเหตุการณ์ทั้งหมดของหนังสือมาไว้ใน
บทนี้เช่นเริ่มกล่าวถึงลัทธิการนับถือฤกษ์ยามของ
ประชาชนในแถบนี้ การมีสถาบันกษัตริย์ เรื่อยมาจนถึง
สภาพของประเทศในเอเชียอาคเนย์หลังสงคราม
กล่าว ผู้เขียนได้ให้เหตุผลของการเลือกศึกษาเฉพาะ
๔ ประเทศเอาไว้ในบทนำของหนังสือว่า เนื่องจาก
ประเทศทั้ง ๔ มีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมและความ
เป็นมาในประวัติศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน “สามารถนำ
มาเปรียบเทียบกันเพื่อให้สมความมุ่งหมายได้ เพราะ
วัฒนธรรมของทั้ง ๔ ประเทศต่างก็ได้มาจากการมี
ความสัมพันธ์กับอินเดียร่วมกัน การที่กันเวียคนาม
ออกจากข่ายการพิจารณาในเรื่องนี้ทั้ง ๆ ที่มีพุทธ
ศาสนานิกายมหายาน ปรากรกฎเป็นหลักฐานในแถบนี้
ให้เหตุผลได้ตามหลักฐานว่าอารยธรรมและระบบ
การปกครองของเวียคนามได้รับการคัดแปลงมาจาก
ประเพณีของชาวจีนเป็นส่วนใหญ่มากกว่าที่จะคัด
แปลงมาจากอินเดีย.....”

ในส่วนของวิธีการเขียนหนังสือนี้ ก็ได้ทำ
อย่างซัดแน่นสะกดแก่การอ่านและทำความเข้าใจ
เพราะผู้เขียนได้พยายามแยกหัวข้อสาระของหนังสือ
พร้อมกับเขียนในเชิงเปรียบเทียบเหตุการณ์อย่างเดียวกัน
ของแต่ละประเทศเช่นเมื่อกล่าวถึงประเทศพม่า
ภายหลังสงคราม (หน้า ๑๕) ก็ได้กล่าวถึงประเทศไทย
หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (หน้า ๓๑) การฟื้นฟู
อิทธิพลของกัมพูชา (หน้า ๔๓) และลาวตั้งแต่ปี
๒๔๘๘ (หน้า ๕๓) เป็นต้น ในตอนอื่น ๆ ก็ใช้วิธี
บรรยายเชิงเปรียบเทียบเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้อ่านที่ไม่
เคยรู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่ามาก่อนก็สามารถ
ที่จะเข้าใจได้โดยไม่ลำบากพร้อมๆ กับได้เห็นภาพ
พจน์ของประเทศอื่น ๆ ด้วย

นอกจากความสามารถในการบรรยายเหตุ
การพร้อมทั้งลำดับเนื้อหาสาระของหนังสือได้อย่างไม่
ก่อให้เกิดความสับสนแล้ว ผู้เขียนยังได้ให้ข้อคิดใน
เชิงวิจารณ์ไว้ในบางตอน เช่นเมื่อผู้เขียนเขียนถึงการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทยปี ๒๔๗๕
นั้นผู้เขียนยังได้ให้ข้อคิดไว้ด้วยว่า “...ผู้นำทางทหาร
เข้าปกครองประเทศตามระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งประกาศ
ใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่รัฐธรรมนูญก็มีไว้พอ
เป็นพิธีเท่านั้น อำนาจการปกครองที่มีความหมาย
มากกว่าตัวรัฐธรรมนูญนั้นมาจากสัญลักษณ์ของ
สถาบันกษัตริย์ และพระราชวังที่ยังคงมีอยู่.....”
(หน้า ๕) หรืออย่างในตอนที่ผู้เขียนกล่าวถึงอิทธิพล
ของอินเดียที่มีอยู่เป็นอย่างมากต่อประชาชนในแถบนี้
แต่ “ประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ไม่ยอมรับ
ระบบการแบ่งชั้นวรรณะของอินเดีย และการที่ผู้
หญิงมีสถานะด้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งเป็นลักษณะของภาษา
ฮินดู.....” (หน้า ๑๐๐) ซึ่งทำให้สรุปได้ว่าวัฒนธรรม
ทางการเมืองของประชาชนในแถบนี้ในด้าน
“ความเสมอภาค” (equality) มีมานานก่อนที่อิทธิ
พลทางประเพณีและวัฒนธรรมของอินเดียจะแผ่เข้า
มาเสียอีก

จุดอ่อนของหนังสือเล่มนี้ อยู่ที่การไม่เสนอหลักฐานที่ใช้ในการเขียน แม้ผู้เขียนจะได้รับการยกย่องว่าเป็นนักวิชาการที่เสนอผลงานอย่างเป็นมาตรฐานก็ตาม แต่การเสนอหลักฐานในรูปของเชิงอรรถ จะช่วยได้เป็นอย่างมากสำหรับผู้ที่ต้องการค้นคว้าเพิ่มเติมงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่มีทั้งข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ และเอกสารอ้างอิงถึงแหล่งที่มาของข้อมูลจึงจะสมควรจัดว่าเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้ อีกทั้งงานเขียนทางประวัติศาสตร์ควรจะเป็งานเขียนที่เสนอหลักฐานใหม่เพื่อข้อเท็จจริงหรือไม่อย่างนั้นก็ควรจะเป็นการนำเอาหลักฐานที่มีอยู่มาตีความเพื่อการอธิบาย ซึ่งก็จะต้องแสดงหลักฐานนั้นๆ ด้วย ฉะนั้นเมื่อผู้เขียนเสนอเรื่องโดยปราศจากเชิงอรรถ จึงปรากฏข้อความในหลาย ๆ ตอนด้วยกัน ที่ผู้วิจารณ์อ่านแล้วเกิดความสงสัยเพราะเนื้อความค่อนข้างคลุมเครือ เช่นเมื่อผู้เขียนกล่าวถึงพม่าหลังสงครามได้ชี้ให้เห็นสาเหตุแห่งความยุ่งยากของอนุชิตกษัตริย์พม่าเอาไว้ก่อนหนึ่งว่าเป็นเพราะ “.....โดยตำแหน่งอนุชิตกษัตริย์เป็นกษัตริย์ โดยเข้าอยู่ในเขตพระราชวังอันศักดิ์สิทธิ์ เข้าครอบครองเป็นเจ้าของพระแสงดาบอันศักดิ์สิทธิ์ และเสวตฉัตรอันเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ผู้สืบเชื้อสายมาจากเทพเจ้า ซึ่งการกระทำนี้ประชาชนไม่ยอมรับ.....” (หน้า ๓๐) ข้อความตอนนีผู้เขียนเข้าใจเอาเองหรือว่ามีเอกสารใดได้ระบุไว้ หรือเมื่อผู้เขียนกล่าวถึงประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยโบราณ ผู้เขียนได้กล่าวถึงความรุ่งเรืองของคนไทยในสมัยเดียวกันเอาไว้โดยเน้นให้เห็นว่า “เมืองสุโขทัยปี พ.ศ. ๑๘๑๘ มีผู้ครองที่สามารถพระองค์หนึ่งคือพระเจ้ารามคำแหง ซึ่งเป็นราชบุตรองค์เล็กของผู้บัญชาการของกัมพูชาที่เขาใจออกห่างจากเขมรในปี ๑๗๖๒.....” (หน้า ๑๓๓) ข้อความตอนนีถ้าหากผู้เขียนได้แสดงหลักฐานเอาไว้ด้วยก็จะช่วยให้นักอ่านที่เป็นคนไทยได้ไปค้นคว้าเพิ่มเติมให้หายข้อสงสัยได้ เพราะเท่าที่ผู้วิจารณ์ทราบใน

ประวัติศาสตร์ไทยมิได้กล่าวเอาไว้เช่นนี้ หรือในข้อความที่เกี่ยวกับประเทศไทยอีกตอนหนึ่งที่กล่าวว่า “.....ความบีบคั้นทางบ้านอาณานิคมครั้งสุดท้ายที่ไทยได้รับก็คือใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ไทยต้องยอมยกวีรบุรุษทางตอนเหนือ ๔ รัฐให้เป็นของอังกฤษเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินกู้จำนวนไม่น้อยในการสร้างทางรถไฟ.....” (หน้า ๒๗๕) ความสำคัญของประวัติศาสตร์ตอนนีน่าจะต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นแน่ ผู้เขียนน่าจะได้ยกมาชี้ให้เห็นด้วย

นักประวัติศาสตร์ที่ขอบตีความทางประวัติศาสตร์ โดยปราศจากข้อมูลที่น่าเชื่อถือปราศจากหลักฐานที่มาของข้อเท็จจริง จึงเป็นการกระทำที่ปราศจากความสำนึกในวิชาชีพซึ่งไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ให้อภัยได้ แม้บุคคลผู้นั้นจะได้ชื่อว่าเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” มากเพียงใดก็ตาม

ข้อที่น่าคิดอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจารณ์ใคร่ทั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหนังสือของผู้เขียนเล่มนี้ก็คือความยาวนานของระยะเวลาที่ปรากฏกับขนาดของหนังสือ จะเห็นว่าเนื้อเรื่องหนังสือเริ่มต้นตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติต่างๆ ใน ๔ ประเทศ อิทธิพลทางวัฒนธรรม ลักษณะการปกครอง การแย่งชิงอำนาจ ฯลฯ เรื่อยมาจนกระทั่งถึงสงครามโลกครึ่งที่สอง หากจะคิดถึงระยะเวลาแล้วก็นับได้เป็นพัน ๆ ปี แต่ผู้เขียนได้รวบรวมกล่าวเอาไว้ในหนังสือหนาเพียงร้อยกว่าหน้า (ฉบับภาษาอังกฤษ) ซึ่งทำให้เป็นที่เข้าใจได้ว่าข้อเขียนในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนปรารถนาที่จะกล่าวถึงเรื่องราวต่างๆ แต่เพียงโดยย่อเท่านั้น ผู้สนใจอ่านจึงต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่บ้างแล้วจึงจะอ่านหนังสือเล่มนี้ได้ออกรสเมื่อประกอบกับสิ่งที่ผู้วิจารณ์กล่าวไว้ในตอนต้นว่าผู้เขียนน่าจะได้แสดงเป็นหลักฐานของข้อมูลด้วย จะได้ทำให้การหาความรู้เพิ่มเติมเป็นไปได้ง่ายขึ้น

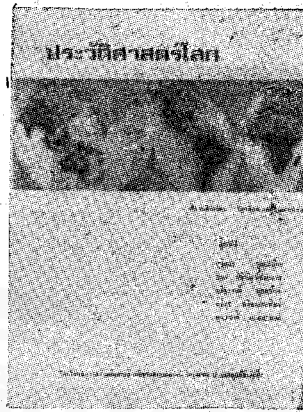
การเขียนประวัติศาสตร์ไทย ลาว พม่า และ
กัมพูชาอย่างสังเขปจนเกินไป ฉะนั้นเมื่อผู้เขียนเอ๋ย
ถึงชื่อแปลก ๆ ไม่คุ้นหูผู้อ่านทั่ว ๆ ไป เช่น จักเซ
(Kyaukse) มินบู และชาวโบ วัฒนธรรมยุคโลหะ
สัมฤทธิ์ แห่งดงซอน (Dong Son) ภาษาออสโตร-
เอเชียติก (Austroasiatic) พวกออสโตรนีเซียน
(Austronesian) หรือคำว่าเมียวทงยี (Myothugyi)
ประกอบกับไม่มีเชิงอรรถ ทำให้ผู้ซึ่งมิใช่ นักประวัติ
ศาสตร์หรือนักโบราณคดีไม่ทราบข้อเท็จจริง

อย่างไรก็ดีผู้วิจารณ์ก็ยอมรับข้อเท็จจริงที่
ปรากฏอยู่ในปัจจุบันอย่างหนึ่งก็คือว่า บรรดาหนังสือ
ทางประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ที่เขียนโดยชาว
ต่างชาติส่วนมากแล้วจะปรากฏออกมาในรูปของการ
พรรณนาความ คือเขียนให้ผู้อ่านได้ทราบและเข้าใจ
เหตุการณ์ต่าง ๆ ของประเทศในภูมิภาคนี้โดยปราศ-
จากการอ้างอิงเอกสารข้อเท็จจริง ซึ่งจะเป็นเพราะเหตุ
ใดผู้วิจารณ์มีอาจให้ข้อสรุปไว้ในที่นี้ได้

สรุปแล้วหนังสือเล่มนี้แม้จะมีข้อบกพร่องอยู่
บ้าง แต่สาระโดยสังเขปของประวัติศาสตร์เอเชีย
อาคเนย์ก็เป็นหนังสือที่มีคุณประโยชน์อย่างมากสำหรับ
ผู้สนใจที่จะอ่านเพื่อให้เป็นแนวทางเพื่อการศึกษาค้น
คว้าเพิ่มเติม สุดท้ายผู้วิจารณ์หวังว่าโครงการตำราฯ
สมาคมสังคมศาสตร์คงจะได้ผลิตผลงาน ที่มีคุณภาพ
ออกมาสู่สายตาของนักอ่านอ่านอีกในอนาคตอันจะ
ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบว่าชาวต่างชาติมีความเข้าใจ
ประวัติศาสตร์และพฤติกรรมของประเทศต่างๆในภูมิ
ภาคนี้ รวมทั้งประเทศไทยด้วยถูกต้องมากน้อยเพียง
ใด

เสนอ จันทวา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ประวัติศาสตร์โลก”

เรียบเรียงโดย วิลเลียม เอช แมคเนลล์

สุจิตรา วุฒิสถียร
สมร นิตินันท์ประภาส
ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์
ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์
พุทธชาติ ผลางค์

ผู้แปล

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระนคร
พ.ศ. ๒๕๐๕ ๔๖๖ หน้า

ราคาเล่มละ ๕๐ บาท

หนังสือแปลเรื่อง “ประวัติศาสตร์โลก” ซึ่งผู้
เรียบเรียงเป็นภาษาอังกฤษคือศาสตราจารย์วิลเลียม
เอช แมคเนลล์ และคณะอาจารย์แผนกประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้
แปลเป็นภาษาไทยนั้น นับว่าเป็นหนังสือสำหรับใช้
ในการอ้างอิง ในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์โลกได้
ดีเล่มหนึ่งในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นหนังสือที่มีเนื้อหา
สาระครอบคลุมไปทั่วโลกนับตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของการ
กำเนิดของอารยธรรมในโลกจนกระทั่งโลกใน
คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

“ประวัติศาสตร์โลก” เล่มนี้มีความหนาขนาด
๔๔๖ หน้า แบ่งออกเป็น ๔ ภาคใหญ่ ๆ ด้วยกัน
กล่าวคือ ภาคที่ ๑ ว่าด้วย “กำเนิดและขอบเขตของ
อารยธรรมสำคัญๆในโลกเก่า จนถึงปี ๕๐๐ ก่อน
คริสตกาล” มีอยู่ด้วยถึ้น ๗ บท ภาคที่ ๒ ว่าด้วย

“ความสมคูลย์ระหว่างอารยธรรมต่าง ๆ จากปี ๕๐๐ ก่อนคริสตกาลถึง ค.ศ. ๑๕๐๐ มีอยู่ด้วยกัน ๑๐ บท ภาคที่ ๓ ว่าด้วย “ความยิ่งใหญ่ของโลกตะวันตก” มีอยู่ด้วยกัน ๘ บท ส่วนภาคสุดท้ายคือภาคที่ ๔ ว่าด้วย “การเริ่มต้นลัทธิสากลนิยมในทุกมุมโลก” มีอยู่ด้วยกัน ๕ บท รวมทั้งหมดยังมีอยู่ด้วยกัน ๓๐ บท

จากคำนำของผู้แปลในหน้า (๗) ก็บอกให้ทราบแล้วว่า “หนังสือประวัติศาสตร์โลกของศาสตราจารย์ วิลเลียม เอช แมคนีลล์ เล่มนี้จักเป็นตำราเรียนที่อยู่ในข่ายมีคุณภาพเป็นเลิศด้วยคุณสมบัติพิเศษสองประการ ประการแรกผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้อยู่ในวงการสอนวิชาประเภทอารยธรรมและประวัติศาสตร์โลกมาเป็นเวลานานทำให้เข้าใจปัญหาอุปสรรคตลอดจนเป้าหมาย แท้จริงในการเรียนการสอนวิชาประเภทนี้เป็นอย่างดี ทำให้หนังสือประวัติศาสตร์โลกสมบูรณ์ในสาระและกระจำงชัดไม่คลุมเครือในสไตล์การเขียนจึงสะดวกแก่การนำมาใช้เป็นคู่มืออย่างยิ่ง และประการหลัง คุณค่าของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่วิชาการเสนอเรื่องที่น่าจะเป็นก้าวใหม่ไม่เหมือนใคร หนังสือของผู้เขียนจึงมีจุดเด่น มีเนื้อหาที่ผสมผสานสอดคล้อง มีเอกภาพตลอดทั้งเล่ม จักเป็นหนังสือที่ชวนอ่าน น่าติดตาม และประการสำคัญ ให้ความหมายแก่ผู้อ่านรุ่นใหม่อย่างไม่ต้องสงสัย”

วิธีการเสนอเรื่องที่น่าจะเป็นก้าวใหม่ไม่เหมือนใครนั้น จะสามารถมองเห็นได้ชัดในหลาย ๆ ตอน เช่น ในบทที่ ๒ ที่ว่าด้วย “การแผ่ขยายอารยธรรมจากเริ่มแรกถึงปี ๑๗๐๐ ก่อนคริสตกาล” ได้พยายามจะเน้นให้เห็นว่าการประดิษฐ์คันไถของมนุษย์ในสมัยนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไปในทิศทางที่สำคัญอย่างไร โดยกล่าวว่า “มนุษย์ได้เรียนรู้การใช้สัตว์เลี้ยงเป็นกำลังสำคัญในการคราดไถ การเรียนรู้นี้มีผลตามมาที่สำคัญบางประการ กล่าวคือเป็นการรวมเอาประโยชน์

จากเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์เข้าไว้ด้วยกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้การดำรงชีวิตทั้งสองแบบต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ทั้งยังช่วยเร่งให้วิธีการเพาะปลูกแบบตะวันออกกลางพัฒนาถึงจุดสุดยอดซึ่งได้เปรียบวิธีการเพาะปลูกแบบอื่น ๆ หลายประการ...” (หน้า ๒๓) หรือในบทที่ ๓ ที่ว่าด้วย “ลัทธิสากลนิยมในตะวันออกกลาง ระหว่างปี ๑๗๐๐-๑๕๐๐ ก่อนคริสตกาล” ได้กล่าวถึงยุคเหล็กและผลจากการใช้เหล็กไว้โดยละเอียด เช่น กล่าวไว้ว่า “ในตะวันออกกลางบางแห่งพวกชาวนาเสวี ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการรุกรานในยุคเหล็ก สามารถนำพืชผลของตนไปแลกเปลี่ยนกับผลิตภัณฑ์ประเภทใช้ฝีมือ ซึ่งสิ่งแรกและสำคัญที่สุดได้แก่อาวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้ ทำด้วยเหล็ก นอกจากนี้ยังคงเป็นเครื่องปั้นดินเผา ตลอดจนล้อรถ สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษที่ชาวนาทั่วไปทำไม่ได้ การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมืองกับชนบทจึงมีอยู่เรื่อย ๆ (หน้า ๕๐) หรือในบทที่ ๑๖ ที่ว่าด้วย “ยุโรปยุคกลาง และผู้ปั่น ค.ศ. ๑๐๐๐-๑๕๐๐” ได้กล่าวถึงการผนึกความมั่นคงทางเศรษฐกิจของยุโรปเอาไว้ว่า “...โครงร่างทางสังคมของจีนนั้นถูกครอบคลุมด้วยชนชั้นข้าราชการและชนชั้นเจ้าของที่ดินมากเสียจนกระทั่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเดินเรือและการค้าขายอย่างเสรี ส่วนชาวญี่ปุ่นนั้นก็ไม่ได้ใช้การเดินเรือทางทะเลมากนัก จนกระทั่งหลังปี ค.ศ. ๑๓๐๐ มีหน้าซำต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่สิบเจ็ด หลังจากที่มีการเดินเรือในท้องทะเลอย่างเอิกเกริกอยู่ระยะหนึ่ง รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้สั่งห้ามกิจการเดินเรือทั้งหมดเหมือนดังเช่นที่รัฐบาลจีนได้กระทำเมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีเฉพาะในยุโรปเท่านั้นที่ชนชั้นพ่อค้าได้ใช้วิธีการทางเทคนิคของการขนส่งทางทะเลในสภาวะแวดล้อมที่ดีโดยไม่มีอุปสรรคจากพวกชนชั้นข้าราชการ...” (หน้า ๒๒๐)

นับได้ว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของมนุษย์ในแต่ละยุคไว้อย่าง

ละเอียดโดยการวิเคราะห์ให้เห็นแง่มุมต่างๆ อย่างที่หนังสือประเภทเดียวกันเล่มอื่นไม่สู้จะให้ความสนใจในเรื่องเศรษฐกิจในขั้นพื้นฐานจนถึงโครงสร้างของเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันเท่าใดนัก นอกจากจะเป็นตำราทางด้านเศรษฐศาสตร์แท้ๆ เท่านั้น จึงนับได้ว่าหนังสือ “ประวัติศาสตร์โลก” เล่มนี้ก็มีวิธีการเสนอเรื่องที่น่าว่าเป็นก้าวใหม่ไม่เหมือนใคร ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น

หนังสือเล่มนี้ถ้าผู้ใดอ่านให้จบตลอดเล่มแล้วก็จะเห็นว่าพยายามจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญของเรื่องที่กำลังกล่าวถึงมากกว่าจะเสนอรายละเอียดนอกเรื่องโดยไม่จำเป็น เป็นต้นว่าเมื่อกล่าวถึงรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสปี ๑๗๙๑ ก็พยายามเน้นสาระสำคัญบางประการของรัฐธรรมนูญ และทำการวิจารณ์ถึงความเหมาะสมและจุดบกพร่องของตัวรัฐธรรมนูญเอาไว้ด้วย เช่นกล่าวว่า “...รัฐธรรมนูญฉบับนี้จำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ให้อำนาจสูงสุดตกอยู่แก่สภานิติบัญญัติ (Legislative Assembly) ซึ่งประชาชนผู้มีสิทธิทั้งหลายช่วยกันเลือกสมาชิก ประชาชนผู้มีสิทธิในที่นี้หมายถึงผู้สามารถเสียภาษีให้แก่รัฐได้เกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ในบิณฑ์... ลักษณะที่มีผู้ถกเถียงกันมากที่สุดของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. ๑๗๙๑ นี้ คือเรื่องที่ว่าด้วยการบริหารสถาบันศาสนา... อย่างไรก็ตามจุดอ่อนที่น่าจะสำคัญที่สุดของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อยู่ว่ารัฐธรรมนูญนี้ได้มอบอำนาจอย่างกว้างขวาง (ทั้งอำนาจยับยั้งและอำนาจแต่งตั้งข้าราชการทหาร เป็นต้น) แก่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖...” (หน้า ๓๖๗) ดังนั้นเป็นต้น นี้ก็ต้องจัดว่าเป็นข้อดีของหนังสือเล่มนี้ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่ามีเอกภาพตลอดทั้งเล่ม ล้วนแต่เนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญทั้งสิ้น

เมื่อหันไปพิจารณาข้อประเด็นทางด้านการเมืองบ้าง หนังสือประวัติศาสตร์โลกเล่มดังกล่าวจะชี้แจงให้เราทราบว่าหลังการปฏิวัติในอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. ๑๖๘๘ ไปแล้ว “ระบบรัฐสภาอังกฤษขณะนั้นก็ยัง

ห่างไกลจากความเป็นประชาธิปไตยอยู่มาก เนื่องจากประชาชนที่มีฐานะต่ำต้อยไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเองหรือไม่ได้อิทธิพลทางอำนาจอังกฤษยังไม่อาจเลือกผู้แทนของตนไปนั่งในสภาได้” (หน้า ๓๑๐) และอีกตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “...การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ละน้อยและเป็นไปโดยปราศจากกฎเกณฑ์ใดๆ ทั้งสิ้น ได้ช่วยทำให้แบบอย่างการปกครองของอังกฤษ (หลัง ค.ศ. ๑๗๐๗ เมื่อสกอตแลนด์กับไอร์แลนด์รวมเข้ากับอังกฤษแล้ว) แตกต่างจากที่ปรากฏบนภาคพื้นทวีปยุโรปออกไปทุกที...” (หน้า ๓๑๐) ทำให้เราทราบถึงลักษณะและพื้นฐานของระบอบการปกครองในอังกฤษได้ดีว่ามีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากระบอบการปกครองที่ปรากฏบนภาคพื้นทวีปยุโรปทั้งๆ ที่เป็นชาวยุโรปด้วยกันเอง อังกฤษจึงมีประชาธิปไตยที่ตีได้ด้วยเหตุนี้เมื่อกล่าวถึงบทบาทของญี่ปุ่น “ประวัติศาสตร์โลก” เล่มนี้ก็ได้กล่าวถึงว่า “...ผู้จัดการโรงงานอุตสาหกรรมมีความรู้สึกเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องรับใช้ชาติ ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ต้องจัดระเบียบวินัย และให้ความคุ้มครองแก่ผู้น้อย ที่ศรัทธินิสัยเนื่องโดยตรงมาจากสปีริตของพวกเขาไม่ว่าใคร ผู้ครอบครองประเทศญี่ปุ่นมาหลายชั่วศตวรรษ คุณธรรมของนักบริษัทยุโรปในค่านิยม ความมานะอดทนและความจงรักภักดี มีอยู่พร้อมในการก่อตั้งและจัดการโรงเลื่อย โรงสี โรงงานทอผ้า อยู่ต่อเรือ และการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมคล้ายๆ กัน.....” (หน้า ๔๐๐) และอีกตอนหนึ่งก็กล่าวถึงว่าความก้าวหน้าในทางอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ของญี่ปุ่นไม่ได้สัมพันธ์กับความคิดแบบเสรีนิยม และประชาธิปไตยหรือกับการปกครองโดยรัฐสภาแต่อย่างใด แต่ “...จะต้องอาศัยที่การเรียกร้องให้คลายความจงรักภักดีต่อพระเจ้าจักรพรรดิเยี่ยงที่เคยปฏิบัติเป็นประเพณีกันมาและการปลุกปล้ำลัทธิชาตินิยมตามลัทธิชินโต ซึ่งเป็นลัทธิหนึ่งทางศาสนาที่ยกย่องพระเจ้าจักรพรรดิพระเจ้าเท่านั้นที่จะช่วยให้การปฏิวัติจากเบื้องบนของญี่ปุ่นสามารถ

เอาชนะความยุ่งยากในระยะแรกที่บรรดาผู้มีตำแหน่งหน้าที่ลดหลั่นกันลงมา ในสังคมญี่ปุ่นยังไม่สามารถมองเห็นว่าจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร.....” (หน้า ๔๐๑) นับว่าเป็นการมองประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในแง่มืดที่แปลกออกไป เพราะคนส่วนมากมองว่าลัทธิประชาธิปไตยจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศทั้งหลายในโลกได้ดีกว่าลัทธิอื่นใดทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้อาจจะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในประเทศนั้น ๆ มากกว่า ดังจะเห็นได้จากญี่ปุ่นในสมัยปรับปรุงประเทศซึ่งได้รับความสำเร็จลงได้เพราะลัทธิชาตินิยมและลัทธิชินโต เป็นต้น

มีข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในหนังสือเล่มนี้คือการกล่าวถึง “แอฟริกา และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ค.ศ. ๑๘๕๐-๑๘๕๕” แทนที่จะเสนอว่าอยู่ที่ใด ใครค้นพบ ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศใด หรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศใด เหมือนอย่างหนังสือเล่มอื่น ๆ นิยมกระทำกัน กลับเสนอความเห็นในเชิงวิเคราะห์ เช่นว่า กล่าวถึงเหตุผลที่ทำให้แอฟริกายังคงล้าหลังทั้งยุโรปและเอเชียในยุคดังกล่าวก็คือ... “ประการแรก พื้นแผ่นดินและสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของแอฟริกาไม่เหมาะกับการเพาะปลูกนัก... จุดอ่อนอีกประการหนึ่ง คือพืชพันธ์ที่เกษตรกรแอฟริกันเคยเพาะปลูกกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมนั้นมิได้ให้ผลดีเท่ากับพืชที่เพาะปลูกกันในยุโรปและเอเชีย...เหตุผลทั่วไปประการที่สองที่ทำให้แอฟริกล้าหลังแหล่งอารยธรรมอื่น ๆ คือ โรคที่ทำให้เหนื่อยอ่อนหมดแรงลงระบอบอยู่ในส่วนใหญ่ของทวีป โดยเฉพาะโรคไข้จับสั่น โรคนอนหลับ และโรคไข้เหลืองระบอบอยู่ทั่วไป”...ประการที่สาม... คือ ความยากลำบากในการขนส่งและการติดต่อ...” (หน้า ๔๐๖-๔๐๘) หรือในกรณีที่ชาวยุโรปเข้าไปแสวงหาผล

ประโยชน์ในแอฟริกาจนยึดครองแอฟริกาเป็นเมืองอาณานิคม ก็กล่าวว่า “...ชาวยุโรปเอง...กลับมองว่าการขยายการค้าและการเผยแพร่ศาสนาคริสเตียนจะเข้ากันได้ดีดี คุณประโยชน์ของอารยธรรมตะวันตกเป็นที่ชัดแจ้งแก่ชาวยุโรปอยู่แล้ว ดังนั้นชาวยุโรปจึงทึกทักเอาว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่ตนจะต้องนำชาวแอฟริกันและประชาชาติผิวดำอื่น ๆ เข้ามาสู่แวดวงของอารยธรรม ถึงแม้บางทีอาจจะต้องใช้กำลังบังคับก็ตาม ดังนั้นชาวยุโรปและชาวอเมริกันผู้ปรารถดีเป็นล้าน ๆ จึงได้กลายเป็นนักแสดงอาณานิคมที่กระตือรือร้น...” (หน้า ๔๑๔) นับว่าข้อความข้างต้นที่ได้คบหน้าชาวยุโรปและสหรัฐที่บำเพ็ญตนเป็นปีศาจในเสื้อคลุมของนักบุญ” จนสุดแรงเกิดจริง ๆ เหมือนกัน

ผู้เขียนได้กล่าวทั้งท้ายเกี่ยวกับแอฟริกาและหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกเอาไว้ในตอนจบของบทที่ ๒๘ ว่า “...สรุปได้ว่าผลของการขยายตัวที่ผู้เจริญแล้วประสบความสำเร็จโดยอาศัยการขนส่งและการติดต่อสื่อสารแผนใหม่ที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้เร่งมนุษยชาติกลายเป็นเนื้อเดียวกันในการดำรงชีพ... ดังนั้นอะไรที่เกิดขึ้นจึงมิใช่ของใหม่ ถึงแม้ว่าขนาดและอัตราความเร็วของมันจะล้าหน้ากว่าสมัยก่อนก็ตาม ยิ่งกว่านั้นบทบาทที่ชาวยุโรปและเชื้อสายของคนพวกนี้มีอำนาจครอบคลุมไปทั่วในฐานะตัวแทนเอกของการเปลี่ยนแปลงในทุกหนทุกแห่งนั้น จะหาประวัติศาสตร์ตอนใดมาเทียบหาได้ไม่.....” (หน้า ๔๒๓) คล้าย ๆ กับจะบอกว่าชาวยุโรปและเชื้อสายของชาวยุโรปทำให้มนุษยชาติเกิดความเจริญก้าวหน้าอยู่ที่นั่นเอง และไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นใหม่ในโลกนอกเสียจากการเลียนแบบที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วนั่นเอง เพียงแต่ขนาดและอัตราความเร็วเท่านั้นที่เปลี่ยนไป